کاتێک جەستە دەبێتە کاڵا: توندوتیژیی سیمبولی دژی ژنان لە ژێر دەسەڵاتی سەرمایەداریدا.. بەیان ساڵح

• پێشکی

لە کاتی خوێندنەوەی کتێبی "شەهرزاد بەرەو ڕۆژئاوا" (1) فاتمە مەرنیسی خەمم بینی کە لە لاپەڕە 231 دا ڕووبەڕووی چەمکی قووڵ و بیرکردنەوە بووەوە: چەمکی توندوتیژی سیمبولی کە کەمتەناسی فەڕەنسی پیەر بەردیو لە کتێبی "زاڵبوونی پیاوسالارنە" پێشکێشی کردووە (2). ئەم چەمکە بە ماوەیەکی درێژ سەرنجی ڕاکێشام، چونکە شەوە شاراوەکانی کەنتەڕە و چەوساندنەوە دەردەخات کە پشت بە هێزی فیزیکی ڕاستەوخۆ نابەستن، بەڵکو لە ڕێگەی سیمبول و کەلتوور و گوتاری زاڵ لە کۆمەڵگادا کار دەکەن.

ئەوەی زیاتر حەزی منی بە ئەم چەمکە زیاد کرد تێبینیکردنم بوو لەسەر یەکتربەڕێکی ڕوون لە نێوان ئەوەی بەردیو پێشکێشی دەکات و تێزەکەی نووسەری فەمینیستی ئەمریکی ناعومی وۆلف لە کتێبەکەی "ئێفسانەی جوانی" (3) پێشکێشی کرد، بەتایبەتی کە لە لاپەڕە 230 ی کتێبەکەی فاتیمە مەرنیسی دەردەکەوێت. بەم دەرکەوت کە هەردووکیان بوردیو و ناعومی باسی میکانیزمەکی هاوبەش دەکەن بە کەنتەڕکردنی ژنان، تەنانەت ئاگەر دەرکەوتکان و دەقەکانیش جیاواز بن.

بەردیو ئەو بیرکەیە دەخاتەوو کە توندوتیژی هەمیشە ماددی و بینراو نییە. توندوتیژی لە ڕێگەی کەلتوور، بەها و پەروەردەوە ئەنجام دەدرێت، وا لە زاڵەکان دەکات زاڵبوونیان قبوڵ بکەن و بە بەئاگایی بەرهەمی بهێننەوە. لە لایەکی ترەوە، وۆلف دەریدەخات کە چۆن ستانداردەکانی جوانی بەسەر ژناندا دەسەپێنرێن تەنها ئارەزووی کەسیی نین، بەڵکو ئامرازێکی دیکتاتۆرییە کە بە تەمبەکردنی ژنان و کەنتەڕکردنی جەستە و ژیانیان بەکاردەهێنرێت.

ئەم یەکتربەی نێوان دوو بۆچوونە دەمانگەیەنێتە تێگەیشتنێکی قوڵتر کە چۆن زاڵبوونی پیاوانە لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا کاردەکات، کە جەستەی ژن دەگۆڕێت بە شوێنکی وەبەرهێنانی ئابووری و کەنتەڕەی سیمبولی لە یەک کاتدا. لەبەر ئەوە گرنگی لێکۆڵینەوە لەم بابەتە و تێگەیشتن لە میکانیزمە ئاڵۆزکانی.

• یەکەم: توندوتیژی سیمبولی و زاڵبوونی پیاوسالارنە
پێر بەردیو باوەڕی وایە کە توندوتیژی تەنها بە شێوە ماددییە ئاستەوخۆکانی سنووردار نییە. لەوانەیە شێوازێکی نوێنەراو وەربگرێت کە لە ژیانی سیمبولەکان، ماناکان و کەلتوورەکانەوە هاتنە دەرکردن، کە ئەو پێی دەڵێت توندوتیژیی سیمبولی. ئەم توندوتیژییە بە نەرمی و هەستپێنەکراو دەناسرێتەوە، چونکە لە ژیانی زمان، پەروەردە، ئایین، میدیا و دابونەریتی کۆمەڵایەتیەوە ئەنجام دەدرێت، بەبێ پەنابردن بە زەبرەملە جەستەیی.
مەترسییەکەی لەوەدایە کە زەرجار لەلایەن ئەو کەسانەوە قبوڵ دەکرێت کە ڕووبەڕووی دەبنەوە، چونکە ئەوان بە سروشتی یان ئاشکرا دەبینن. توندوتیژی سیمبولی بە سەپاندنی شێوازێکی دیاریکراوی بیرکردنەوە و هەستکردن کار دەکات کە پێوەندییە نایەکسانەکان ڕەوا دەردەکەون، دەبێتە هۆی بەرهەمهێنانەوەی زاڵبوونی کۆمەڵایەتی بەبێ هۆشیارییەکی ئاشکرا.
لەم چوارچێوەیەدا، بەردیو چەمکی زاڵبوونی پیاوسالارنە وەک مەدەلێکی ڕوونی توندوتیژیی سیمبولی پێڕ پێدەدات. زاڵبوونی پیاوسالارنە تەنها لەسەر بنەمای کۆنترۆڵی ماددی پیاوان بەسەر ژناندا نییە، بەڵکو بە شێوەیەکی سەرەکی لە ژیانی پێکهاتەی سیمبولی و کەلتوورییەوە دامەزراوە کە وا لە سەروەری پیاوان دەکات سروشتی و ڕەوا دەربکەوێت.
لە منداڵییەوە تاکەکان نوێنەرایەتی عەقڵی و ڕۆحی کۆمەڵایەتی بەدەست دەهێنن کە دابەشبوونێکی دووانەیی لە نێوان نێر و مێ بەرهەم دەهێنن، کە تێیدا نێرینە پێوەندی بە هێز، عەقڵ و سەرکردایەتییەوە هەیە، لە کاتێکدا مێینە پێوەندی بە لاوازی، هەست و ژێردەستەیی هەیە. ئەم سیستەمە تەنها لەلایەن پیاوانەوە نەسەپێنراوە. ژنان هەروەها بەشداری دەکەن لە زاوزێی لە ژیانی ئەوەی کە بەردیو پێی دەڵێت هابیتەس، واتە سیستەمی سروشتی دەروونی و جەستەیی کە ژیانی لە ئەزموونی کۆمەڵایەتیدا هەیە.
بەم شێوەیە، زاڵبوونی پیاوسالارنە دەبێتە سیستەمێکی کۆمەڵایەتی کە لە نائاگایی کۆمەڵدا جێگیر دەبێت، ڕۆژانە لە ژیانی کردارە ئاساییەکان و گوتاری زاڵەوە بەرهەم دەهێنرێتەوە، بەبێ ئەوەی پێویست بە توندوتیژی ڕاستەوخۆ بکات. بەردیو جەخت لەوە دەکاتەوە کە هەڵوەشاندنەوەی ئەم جۆرە زاڵبوونە پێویستی بە هۆشیارییەکی ڕەخنەگرانە هەیە لەو پێکهاتە ڕەمزیانەی کە پاڵپشتی دەکەن، چونکە بەرهەمهێنانەوەی تەنها بە گۆڕینی یاسا یان هەلومەرجی ماددی بەدەست ناهێنرێت، بەڵکو بە گۆڕینی شێوازی بیرکردنەوە و پەڕەنکردنیش کە نایەکسانی قبوڵ دەکات و بەردەوام دەکات.

• **دووەم: زاڵبوونی نەرینە لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا**
بەردیو لە کتێبەکەیدا ئاماژە بۆ دەکات کە زاڵبوونی پیاوسالارنە بابەتێکی سروشتی یان بایۆلۆجی نییە، بەڵکو سیستەمێکی کۆمەڵایەتی و کەلتووریە کە لە ڕێگەی تونـدوتیژیی سـیمبولیـیەوە بەرهەم دەهێنرێتەوە، واتە لە ڕێگەی شێوەی ناڕاستەوخۆ و نەبینراوی کۆنتڕۆڵ کە لە ڕێگەی زمـان، دابـونەریت، پەروەردە و دامەزراوە کۆمەڵایەتیەکانەوە ئەنجام دەدرێت، تا ئەو کاتەی زاڵبوونی پیاو بەسەر ژناندا سروشتی و قبوڵکراو دەردەکەوێت.
لە چوارچێوەی سیستەمی سەرمایەداریدا، ئەم زاڵبـوونە ئامرازێک پێکـدەهێنێت بۆ پاراسـتنی سیسـتەمێکی کۆمەڵـایەتی و ئـابووری دیاریکراو، چونکە ڕێگەی ژنان لە مێژوودا سنووردار بووە بۆ بواری ناومـاڵ و چاودێری خـزان، کە هێـزی کاری هەرزان بۆ پیـاوان لە بازاڕدا دابین دەکات و بەردەوامی دابەشکردنی نایەکسانی کار مسۆگەر دەکات.
سیستەمی سەرمایەداری پشت دەبەستێت بۆ شەرعیەتدان بۆ سیمبول و بۆهاکـان، و زاڵبـوونی پیاوسـالارنە یارمەتیـدەرە بۆ ئەوەی جیاکردنەوەی ڕەگەزی ژن و پیاو سروشتی دەربکەوێت، کە پیاوان وەک بەرهەمهێنەری بەهێز وێنا دەکرێن و ژنان وەک بەخێوکەر و چاودێری ماڵ وێنا دەکرێن. ئەم جیاکردنەوەیە ئاسانکاری بۆ چەوسانەوەی هێزی کار دەکات و بەردەوامی سیستەمی ئابووری و کۆمەڵایەتی مسۆگەر دەکات بەبێ پێنابردن بۆ هێزی ڕاستەوخۆ.
زاڵبوونی پیاوسالاری هەروەها پێویستە بەوەی کە بەردیو پێی دەڵێت سەرمایەی سیمبولی کە دەگەڕێت بۆ جۆرێک لە کۆنتڕۆڵی ئابووری و کۆمەڵایەتی ناڕاستەوخۆ، وەک بەبەشکردنی ژنان لە دەرفەتی کار، کەمکردنەوەی مووچەکانیان یان ناچارکردنیان بۆ ڕەزامەندی خێزانی بۆ مووچە.
بۆ کورتی، دەتوانین بڵێین تونـدوتیژیی سیمبولی پیاوسالارنە یەکێکە لە کۆڵەکەکـانی شەرعیـیەتـی کۆمەڵـایەتی سـەرمایەداری، چـونکە نایەکسانی جێندەریی سروشتی دەردەکەوێت و دابەشکردنی بەردەوامی سەرچاوە و دەسـەڵات بۆ شـێوەیەک مسۆگەر دەکات کە خزمەت بۆ سیستەمی ئێستا بکات.

• **سێیەم: ئەفسانەی جوانی وەک جۆرێک لە تونـدوتیژیی سیمبولی**
لە کتێبی "ئەفسانەی جوانی"، نائۆمی وۆلف چەمکی تونـدوتیژی سیمبولی وەک شـوازێکی ناڕاسـتەوخۆی چەوسانـدنەوە دەخـاتە ڕوو کە بەسـەر ژناندا دەسـپێنرێت لە ڕێگەی پێوەرەکانی جوانی کەلتووری، نەک لە ڕێگەی هێزی جەستەیی یان یاسای ئاشکراوە. ئەم تونـدوتیژییە بە

بەدەنگی بەکارهێنەوە دەچێت، بەڵام کاریگەرییەکەی قووڵە، چونکە وا لە ژنان دەکات کە بەبێ ئاگایی خۆیان ملکەچ بکەن.
وەڕەف دەبینێت کە ئەفسانەی جوانی تەنها ئارەزووی جوانی نییە، بەڵکو سیستەمێکی دەسەڵاتدارە کە بە بەهێزی لۆگۆ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و ئابووری ژنان سەریهەڵداوە. هەرچەندە ژنان ماف و دەرفەتی فراوانتر بەدەست دەهێنن، ئەوەندە سنووردارییان بەسەردا دەسەپێنرا لە ڕێگەی ستانداردی جوانی توند و مەحاڵ.
تۆندوتیژی سیمبولی لەڕەدا دەردەکەوێت لە سەپاندنی مۆدێلێکی دیاریکراو بە جەستەی مرۆڤ: جەستەیەکی گەنج و باریک، بە کەموکوڕی، بەردەستە بە بکاربردنی بینراو. ئەم تۆندوتیژییە لە ڕێگەی میدیا، ڕیکلام، پیشەسازی فاشیۆن و وتاری پزیشکییەوە بەڵگەی دەچێت، کە تیایدا جوانی وەک بەهایەکی ئەخلاقی و مەرجەک بە سەرکەوتن، خۆشەویستی و قبووڵکردنی کۆمەڵایەتی نیشان دەدرێت.
بەم شێوەیە، جەستە دەگۆڕێت بە پرۆژەیەکی هەمیشەیی چاودێری و ڕاستکردنەوە، و ئافرەت دەگۆڕێت بە ڕەخنەگرێکی سەرسەختی خۆی. لەوەش مەترسیدارتر، ئەم ژێردەستەییە وا دەرناکەوێت کە لە دەرەوە بسەپێنرێت، بەڵکو وەک هەڵبژاردنێکی شەخسی و ئارەزووی تاکەکەسی دەژیت.
وەڕەف ڕوونی دەکاتەوە کە تۆندوتیژی سیمبولی ژنان تەنها لە ڕووی جەستەییەوە لەناونابات، بەڵکو لە ڕووی دەروونی و مەعریفیشەوە، چونکە وزەیان بۆتاڵ دەکاتەوە، متمانە بەخۆبوونیان لاواز دەکات، کەبەکە و دوژمنایەتی لە نێوانیاندا دەچێنێت و دووریان دەخاتەوە لە کرداری سیاسی و داهێنەرانە. سەرقاڵبوونی بەردەوام بە ڕواڵەت دەبێتە ئامرازێک بۆ دوورخستنەوەیان لە دەسەڵاتی ڕاستەقینە.
لە کۆتاییدا، چەمکی تۆندوتیژی سیمبولی لە "ئەفسانەی جوانی" ئەوە دەردەخات کە چۆن کولتوور دەتوانێ ببێتە جیهانێکی چەوساندنەوەی نەرم بەڵام زۆر کاریگەر، وە چۆن جوانی وەک چەکێکی نادیار بەکاردەهێنرێت بۆ تەمبەلکردنی ژنان و هەشتنەوەی ناهاوسەنگیی هێز، بەبێ ئەوەی پێویست بە تۆندوتیژی ئاشکرایان زۆرەملێ ڕاستەوخۆ بکات.

- **چوارەم: تۆندوتیژی سیمبولی وەک ئامرازێکی سەرمایەداری: جەستەی نەوان زاڵبوون و قازانج**

تۆندوتیژی دژی ژنان هەمیشە بە لەدان یان زۆرەملێ ڕاستەوخۆ ئەنجام نادرێت. زۆرجار فۆرمێکی بەدەنگ و نادیار وەردەگرێت، دزە دەکات لە ڕێگەی گفتوگۆ، وێنە و ستانداردکانەوە، وەک سالیقەی گشتی یان هەڵبژاردنی تاکەکەسی پێشکەش دەکرێت. ئەم تۆندوتیژییە یەکێکە لە

ئامرازە بنچینەییەکانی سیستەمی سەرمایەداری لە ژێردەستەکردنی ژنان و کۆنترۆلکردنی جەستەیان.
لە ژێر سەرمایەداریدا، جەستەی ژن کۆم دەکرێتەوە بە بەهای ئاوگۆ و دووبارە وەک کالایەک پێناسە دەکرێتەوە کە دەتوانرێت بازاڕ بکرێت، بگوازرێتەوە و بەکار بهێنرێت. وەک جەستەیەکی زیندوو سەیر ناکرێت کە ئەزموون، یادەوەری و ئازار هەڵدەگرێت، بەڵکو وەک ووکەشێکی بینراو سەیر دەکرێت کە بە بەدەستهێنانی قازانج وەبەرهێنان کراوە.
زاڵبوونی نەرینە ژێرکی ئاسایی کردنی ئەم کۆمکردنەوەیە لە ئەستۆ دەگرێت بە گۆڕینی تەوانینی نەرینە بە ستانداردەکی گشتی جوانی، کە بەهای ژنان و پلەی کۆمەڵایەتی پێ دەپێورێت.

• **پێنجەم: پیشەسازی کەلتووری و سپاندنی تاکە مۆدێلی جوانکاری**
پیشەسازی کەلتووری تاکە مۆدێلێکی جوانکاری دەسپێنێت، توندوتیژ لە تایبەتیەکیدا، نوێنرایەتی دەکرێت بە جەستەیەکی گەنج و باریك و بە کۆموکۆی و بابەتی بابەتکردن، یان دەموچاوەکان کە نیشتەرگەری جوانکاری دەکرێن وەک بەرزکردنەوە، پەکردنەوە، گۆڕکردنی لەو، گۆڕینی لووت، تا ئۆو کاتی تایبەتمەندیە سروشتیەکان نامێنن و دەرکەوتنەکە نزیکتر دەبێتەوە لە بووکەشووشە.
هەروەها هانی جەستەی نەخشێنراو دەدات لە پلەی لابردنی چەوری، گۆڕکردنی مەمک لە پلەی سیلیکۆن یان گۆڕکردنی سمت، و ئەوانی تر. ئەم مۆدێلە بە هێز ناسەپێنرێت، بەڵکو لە پلەی دووبارەکردنەوە، فریودان و هێشتەی سیمبولی دەسپێنرێت.
ژنان لە تەمەنێکی منداڵییەوە فێر دەبن کە جەستەیان کۆموکورتی هەیە و دەبێت بەردەوام چاکی بکەنەوە، نەک بە خۆیان، بەڵکو بە قبوڵکردن، خۆشەویستی و دیاربون لە ناو کۆمەڵگادا.

• **شەشەم: نیشتەرگەری جوانکاری وەک توندوتیژییەکی سیمبولی**
نیشتەرگەری جوانکاری لێرەدا وەک یەکێک لە دیارترین شێوەکانی توندوتیژیی سیمبولی دەردەکەوێت. ئەوان کردارێکی بڕیاردانی تاکەکەسی بەتاوان نین، بەڵکو ئەنجامی فشارێکی پێکهاتەیی قوواڵن کە جەستەی مێینە دەکاتە پڕۆژەیەکی هەمیشەیی بۆ گۆڕانکاری و ئاستکردنەوە. ئەم پڕوشوناندنە لە گفتووگۆی باودا وەک ئامرازێک بۆ باشترکردنی خود و بەرزکردنەوەی متمانە پشکێش دەکرێن، بەڵام لە ئاستیدا وەڵامەکە بۆ ستانداردە سپێنراوەکانی دەرەکی، کە ژنان دەگەڵن بۆ بوونەوەرێک لە گەڵانی هەمیشەیی بۆ

کامڵبوونی مرۆڤ.
ژنان نەشتەرگەری گرانبەها، ئازاربەخش و مەترسیدار ئەنجام دەدەن، هەوە دەدەن لە مەدەلەکی جوانکاری دەستکرد نزیک ببنەوە کە بە ڕاستی بەدەست ناهێنرێت. ژنان دەچنە ناو گۆڕەپانێکی بە کۆتایەوە: گۆڕینی سیماو دەموچاو، پێکەرەوەی لەشو، نەشتەرگەری لووت، گەورەکردنی مەمک، چەوری لابردن و نەشتەرگەری دیکە کە مەترسی تەندروستی و ئاڵەزی مەترسیداریان هەیە.
پارادۆکسی تراژیدی ئەوەیە کە ئازار وەک وەبەرهێنانێک لە داهاتوو نیشان دەدرێت، و شەواندن پێی دەوترێت چاکسازی و جوانکاری. ژنان بەرگەی ئازاری جەستەیی و دەروونی دەگرن، پارەی زۆر دەدەن و تەندروستی خۆیان دەخەنە مەترسیەوە، هەموویان لە پێناو گەیشتن بە وێنەیەکی نمونەیی کە پیشەسازی جوانکاری و میدیا سەپاندویانە. کاتێک ئەنجامە خوازراوەکە بەدەست نایەت، یان کاتێک کۆموکۆیەکی نوێ دەردەکەوێت، سووڕەکە دووبارە دەست پێدەکاتەوە، لە بازنەیەکی خراپی بەدواداچوونی خۆیالی کامڵی.

• حەوتەم: دوورکەوتنەوە لە خواردن، نەشتەرگەری جوانکاری و مەترسییەکانی تەندروستی

خۆدوورخستنەوە لە خواردن و برسێتی خۆ، وەک حاڵەتەکانی کەمخۆراکی دەمارگیری، شەوازەکی تری توندوتیژی سیمبولییە کە ژمارەیەکی زۆر لە ژنانی گەنج هووبڕووی دەبنەوە، بەتایبەتی لە کاتی هەرزەکاریدا.
هەندەکیان تووشی نەخۆشی دەروونی سەخت دەبن کە چاکبوونەوەیان سەختە و ئاڵەزی تەندروستی مەترسیداری لەدەکەوێتەوە، سەرەڕای مەترسییەکانی نەشتەرگەری جوانکاری و دەرزی سیلیکۆن کە ئۆگری تووشبوون بە نەخۆشییە مەترسیدارەکانی وەک شێرپەنجەی مەمک زیاد دەکات. بەهەمان شێوە، بەکارهێنانی نینۆکی دەستکردیش بازرگانییەکی قازانج بەخشە، بەڵام دواییین ڕاپۆرتی تەندروستی لە وڵاتانی یەکێتی ئەورووپا ئاماژە بەوە دەکات کە ئەو ماددانەی لە دروستکردنی ئەم نینۆکانەدا بەکاردەهێنرێن لەوانەیە مەترسییەکی گەورە لەسەر تەندروستی نینۆک دروست بکەن.

• هەشتەم: تێچوونی جەستەیی و دەروونی

ئەم ڕەگایە تێچوونەکی جەستەیی و دەروونی بەرز و فرە ڕەهەندی هەیە دەگرێت. لەسەر ئاستی جەستەیی، جەستەکان دەبینین کە بەهۆی دەکرێن، بین و دەرزی لەدەدرێن، بەرگەی ئازار و خوێنبەربوون و زام دەگرن و هووبڕووی مەترسی ئاڵەزی پزیشکی و تێکچوونی ئۆگری

دەبنەوە. لە ئاستی سایکۆلۆژیدا، هەڵوەشاندنەوەی دابینین کە بەهای دڵنیاوکەی بردەوام و نامۆزایی هەمیشەیی لە خود، و هەستکی درۆژخایەنی کەموکوڕی بە گومانە پلەی گەشان. لەوە مەترسیدارتر ئەوەیە کە هەشیاری خەی شەوە دەگەڕێت تاوەکو ملکەچی وەک توانا ئاسایی دەکرێتەوە، و چەوساندنەوە وەک هەڵبژاردنی ئازاد.
ژنان نەک تەنها ناچار دەبن جەستەی خۆیان بگەڕێنن و بڕگەی ئازار و مەترسی بگەڕێنن، بەڵکو گوتارێکی تەواو پێچەوانەیان بکەن کە ئەم تووندوتیژییە بە ناوی ئازادی تاکەکەسی و هەڵبژاردنی تاکەکەسییەوە پاساو و شەرعییەت دەدات. ئەوان دەڵێن "من ئەمە بە خەم هەڵدەبژێرم"، "ئەمە وام لەدەکات هەست بە متمانە بەخۆبوونم بکەم،" هەموو دەستەواژەکان کە لە وەڵامدا ئازادکەر دەردەکەون. بەڵام پارادۆکسەکە ئەوەیە کە مەرجەکانی ئەم ئازادی بانگەشەکراوە لە ناخی ژنەوە بەرهەم ناهێنرێن، بەڵکو لە چوارچێوەی لۆژیکی بازاڕی سەرمایەداری کە پێویستی بە بەکاربردنی بردەوامە، و لە چوارچێوەی دەسەڵاتی نێرینە کە ستانداردەکانی بەها و جوانی دیاری دەکات، بەرهەم دەهێنرێن.

• نێیم: سەرمایەداری و فرۆشتنی ڤ لە خود: قەبارەی بازاڕی ئابووری

سەرمایەداری تەنها جوانی نافرۆشێت، بەڵکو ڤ لە خەی دەفرۆشێت. هەرچەندە ژنان زیاتر هەست بە کەموکوڕتی بکەن، بازاڕەکانی جوانکاری، فاشیۆن و دەرمانی جوانکاری زیاتر گەشە دەکەن. بەم شێوەیە، جەستەی ئافرەت دەگەڕێت بە شوێنکی وشککردنی ئابووری هەمیشەیی، کە قازانجی لێوە دەردەهێنرێت بە قووکردنەوەی نامۆبوونی بە خود.
خەماندنە ئابووریەکان ئاماژە بەوە دەدەن کە قەبارەی بازاڕی جوانکاری ساڵانەی جیهان گەیشتووەتە نزیکەی 336-470 ملیار دۆلار لە ساڵی 2024 (4)، بازاڕی ڕەجیم و دەرمانی دابەزاندنی کەش لە دۆروبەری 190-300 ملیار دۆلار بووە (5)، لە کاتێکدا پێشبینی نەشتەرگەری جوانکاری گەیشتووەتە نزیکەی 56-85 ملیار دۆلار (6)، پێشبینی دەکرێت ئەم ژمارەیە لە داهاتوودا بەرز ببێتەوە.
ئەم ژمارە زۆبەڵاحانە قەبارەی وەبەرهێنانی سەرمایەداری لە جەستەی ئافرەتدا دەردەخەن و ئەوە دووپات دەکەنەوە کە کاڵاکردنی جەستەی ئافرەت تەنها دیاردەیەکی کەلتووری نییە، بەڵکو پیشەسازییەکی ئابووری زۆبەڵاحە کە ساڵانە ملیارەها دۆلار بەرهەم دەهێنێت. سیستەمی سەرمایەداری نایەکسانی جەندەر دەگەڕێت بە دەرفەتێک بە قازانج و وەبەرهێنان دەکات لە بردەوامی دەڕواکە و کەموکوڕی لە

نەو ژناندا بە مسۆگەرکردنی بەردەوامی سووی بۆکارهێنان.

- **دیزاینی دڕندانە:** دڕندەکەوت کە تۆندوتیژیی سیمبولی دژ بە ژنان لە سیستەمی سەرمایەداریدا تۆندوتیژییەکی کاتی یان تاکەوت نییە، بەڵکو پێکهاتەیەکی سیستماتیکی ناگی لە کرۆکی سیستەمی ئابووری و کۆمەڵایەتیدا هەیە.

لە چوارچێوەی سەرمایەداریدا، ئەم تۆندوتیژییە سیمبولییە دەگەڵ بە ئامرازێکی ئابووری کاریگەر، کە جەستەی ئافرەت کورت دەکرێتەوە بە کاڵایەک کە دەتوانرێت بازاڕی بۆ بکرێت و گەڵانکاری تێدا بکرێت. ستانداردی جوانی سپێنراو تەنها ئارەزووی جوانی نییە، بەڵکو میکانیزمی کۆنترۆڵکردنە کە وزەی دەروونی و ماددی ژنان بۆتاڵ دەکات و دووریان دەخاتەوە لە پەگەی دەسەڵات و کرداری سیاسی.

ئامارە ئابووریە گەورەکانی پیشەسازی جوانکاری، خەراک و نەشتەرگەری جوانکاری قەبارەی وەبەرهێنانی سەرمایەداری بە بەردەوامی ئەم سیستەمە دەردەخەن. ژنان نەک تەنها دەکەونە ژێر فشاری کەلتووری و سیمبولی، بەڵکو دەگەڵدرێن بە بازاڕێکی بۆکاربەری هەمیشەیی و ملیارەها دۆلار بە پیشەسازیکان بەرهەم دەهێنن کە دژین و گۆشە دەکەن بە قووکردنەوەی هەستی ناتەواویی و نامبوون بۆ جەستەیان.

بەرنگاربوونەوەی ئەم تۆندوتیژییە سیمبولییە پێویستی بە هۆشانەوەی ڕەخنەگرانە هەیە لە پێکهاتە کەلتووری و سیمبولییەکان کە پشتگیری دەکەن. گۆڕینی یاساکان یان باشترکردنی بارودۆخی ئابووری بەس نییە. مەگەر شێوازی بیرکردنەوە و پەروەردەکردن بگۆڕێت، سیستەمەکە بەردەوام دەبێت لە بەرهەمهێنانەوەی خۆی. ئەوەی پێویستە هۆشیارییەکی بەکۆمەڵە کە جوانی واقیعێکی جگیر نییە، بەڵکو بیرکردنەوەیەکی کۆمەڵایەتییە کە دەکەوێتە ژێر گەڕانەوە، و جەستە کاڵا نییە.

لە کۆتاییدا، ئازادی ژنان لە تۆندوتیژی سیمبولی تەنها بە مانای ڕاگرتنەوەی پێوەرەکانی جوانی سپێنراو نییە، بەڵکو بە مانای دووبارە پێناسەکردنەوەی پەیوەندی لەگەڵ جەستە، بەدەستهێنانەوەی کۆنترۆڵی مانا و بۆها، و بنیاتنانی سیستەمێکی کۆمەڵایەتی و ئابووری کە لەسەر بنەمای چەوساندنەوە و وشککردنی جەستەی ژنان نییە، بەڵکو لەسەر دانان بە تەواوی مرۆڤایەتی و مافی بوونیان لە دەرەوەی لۆژیکی بازاڕ و دەسەڵاتی پیاوانە.

- **پراوێز و سەرچاوەکان**

(1) فاتیمە مەرنیسی (1940 – 2015)

فاتیمە مەرنیسی بیرمەند و تیۆرێکی دیاری مەغریبی بوو لە بوارەکانی کۆمەڵناسی و کێشەکانی ژنان و خوێندنی ئیسلامی. ئەو لە ساڵی 1940 لە شاری فاس لە مەغریب لەدایک بووە و لە ساڵی 2015 کۆچی دوایی کردووە. کارەکانی تیشکی خستە سەر پێگەی ژنان لە کۆمەڵگا ئیسلامییەکان، بەتایبەتی مافەکانی ژنان و ئازادییە تاکەکەسییەکان. لە بەناوبانگترین کتێبەکانی "ژنان و ئیسلام"، "پەردە و نوخبەی پیاو" و "شەهرزاد بڕۆ و ڕۆژئاوا دڵنیا دەبێت".
هەروەها بە داکۆکیکردن لە تواناسازی ژنان و ڕۆخنەی کۆمەڵایەتی لە زاڵبوونی پیاوسالاري لە کەلتووری عەرەبی و ئیسلامیدا ناسراوە.
بۆ زانیاری زیاتر:
https://en.wikipedia.org/wiki/Fatema_Mernissi

پوختەی کتێبی "شەهرزاد بڕۆ و ڕۆژئاوا دڵنیا دەبێت" لایەن فاتیمە مەرنیسی

کتێبەکە باس لە وێنەی ژنانی عەرەب دەکات کە لە کایەتی شەهرزاد وەک ئاوێنەی لە خەیاڵی ڕۆژئاوادا دەردەکەوێت و وێنەی ژنان لە کەلتووری عەرەبیدا بڵاوەرد دەکات لەگەڵ وێنەی ئاوان لە کەلتووری ڕۆژئاوادا. فاتیمە مەرنیسی ڕوونی دەکاتەوە کە چۆن ڕۆژئاوا ژنانی ڕۆژهەڵات بە وێنەیەکی هەستیاری و ملکەچ سنووردار دەکات، لە کاتێکدا کۆمەڵگاکانی ڕۆژئاوا لە بڵامبەردا کۆتوبەندی جیاواز بەسەر ژناندا دەسەپێنن، بەتایبەتی لە ڕووگەی جلوبەرگ و میدیاوە. ئامانجی کتێبەکە هەڵوەشاندنەوەی کۆششی هاوبەش و بەرگری لە ژنان وەک مشکی چالاک نەک تەنها جلوبەرگ.

(2) پیەر بۆردیو (1930 – 2002)

پیەر بۆردیو کۆمەڵناس و فەیلەسوفی فەڕەنسی بوو کە لە ساڵی 1930 لەدایک بووە و لە ساڵی 2002 کۆچی دوایی کردووە. ئەو بە خوێندنەکانی لەسەر دەسەڵات و چینە کۆمەڵایەتیەکان و کەلتوور ناسراو بوو. ئەو چەمکە بنچینەییەکانی وەک بوار، کۆمەڵایەتیکان و سەرمایەی سیمبولی و کەلتووری ناساند بە تێگەیشتن لە چۆنیەتی دابەشکردنی دەسەڵات و جیاکاری لەناو کۆمەڵگادا. ئەو تیشکی خستە سەر کاریگەری پێکهاتە کۆمەڵایەتیەکان و خووی کەلتووری لەسەر دەرفەتەکانی تاکەکان. ئەو بە یەکێک لە دیارترین بیرمەندەکان دادەنرێت لە ڕۆخنەی کۆمەڵگای مۆدێرن و کۆمەڵناسی ڕۆخنەگر.
بۆ زانیاری زیاتر:
https://en.wikipedia.org/wiki/Pierre_Bourdieu

پوختەیەکی کورتی " زالبوني پیاوسالاري" لەلایەن پیەر بەردیو
لەم کتێبەدا، پیەر بەردیو هەوڵی داکاتەوە کە چەن پیاوسالاري لە
کەمەگاکاندا نەک تەنها لە هەگبەی یاسا و دامەزراوەکانەوە، بەڵکو
لە هەگبەی کەلتوور، نەریت، زمان و پەروەردەشەوە بەرهەم دەهێنرێت.
ئەو نیشانی دەدات کە ژن و پیاو بەشداری دەکەن لە دامەزراندنی ئەم
سیستەمە، زەرجار بە نائاگایی، لە هەگبەی ئەوەی پێی دەگوترێت
تۆندوتیژی سیمبولی، کە تێیدا زالبوون وەک سروشتی قبوڵ دەکرێت.
ئەو جەخت لەوە دەکاتەوە کە ئازادی ژنان پەیوەستی بە
هەڵوەشاندنەوەی پەکهاتە کەمەایەتی و هەشنبیرییەکان هەیە کە
جیاوازی هەگبەزی ئاشکرا دەکەن.

(3) نامی وەڵف (1962 –)
ئەو بیرمەند و نووسەر و چالاکوانی فەمینیستی ئەمریکییە کە لە ساڵی
1962 لەدایک بووە. ئەو بە شیکردنەوەی کەشکانی ژنان، جەندەر و
کەلتووری بەناوبانگ بوو. ئەو لە هەگبەی کتێبی "ئەفسانەی جوانی" کە
لە ساڵی 1990 بەاوکرایەوە، ناوبانگەکی زەری پەیدا کرد، کە باس
لەوە دەکات چەن ستانداردکانی جوانی وەک ئامرازێک بە
کەنتەڵکردنی ژنان و سنووردارکردنی دەرفەتکانیان بەکاردەهێنرێن.
کارکانی تیشکی خستە سەر بەهەزکردنی ژنان و بەرگری کردن لە
کەشەی جەستە و مەینەیی لە میدیا و کەلتووردا.
بۆ زانیاری زیاتر: https://en.wikipedia.org/wiki/Naomi_Wolf

پوختەیەکی "ئەفسانەی جوانی" لەلایەن نامی وەڵف
لەم کتێبەدا ناعومی وەڵف هەوڵی دەکاتەوە کە ستاندردکانی جوانی
بەسەر ژنانداسەپێنراون بەتاوان نین، بەڵکو وەک ئامرازێکی نوێ
بەکاردەهێنرێن بۆ کەنتەڵکردنیان دوای ئەوەی مافە یاسایی و
کەمەایەتییەکانیان بەدەست هێناوە. ئەو نیشانی دەدات کە چەن
جەستەی ئافرەت لە هەگبەی میدیا و پیکلامەکان و پیشەسازی فاشیۆنەوە
بەکاردەهێنرێت بۆ دروستکردنی هەستێکی هەمیشەیی کەمتەرخەمی، کە
ئازادی ژنان سنووردار دەکات و لە دەسەڵات و سەربەخۆیی دووریان
دەخاتەوە. ئەو جەخت لەوە دەکاتەوە کە جوانی واقیعێکی جەگیر نییە،
بەڵکو بیرکەیەکی کەمەایەتییە کە خزمەت بە سیستەمی کەنتەڵ
دەکات.

(4) بازاڕی جیهانی جوانکاری
• Fortune Business Insights (2024). "قەبارەی بازاڕی جوانکاری،
پشک و ڕاپۆرتی ئاراستەکان، 2034". بەهای بازار: 335.95 ملیار
دۆلار لە 2024.

https://www.fortunebusinessinsights.com/cosmetics-market-102614

• تۆژینەوەی بازاڕ (2024). "شیکردنەوەی بازاڕی جوانکاری جیهانی 2025-2032". بەهای بازار: 467.63 ملیار دۆلار لە 2024. https://www.maximizemarketresearch.com/market-report/global-cosmetics-market/72541/

5)) بازاڕی خۆراکی جیهانی و دابەزاندنی کێش

• تۆژینەوەی شارەزای بازاڕ (2024). "دابەزاندنی کێش و بەڕێوەبردنی کێش گۆڕینی بازاڕی ئەجیمی | 2034". بەهای بازار: 190.35 ملیار دۆلار لە 2024. https://www.expertmarketresearch.com/reports/weight-loss-and-weight-management-diet-market

• گروپی IMARC (2024). "قەبارەی بازاڕی دابەزاندنی کێش، پشک، شیکردنەوەی گێڕ 2033". بەهای بازار: 296.8 ملیار دۆلار لە 2024. https://www.imarcgroup.com/weight-loss-market

6)) بازاڕی جیهانی نەشتەرگەری جوانکاری

• تۆژینەوەی گراند ڤیو (2024). "بازاڕی نەشتەرگەری جوانکاری و نەشتەرگەری | ڕاپۆرتی پیشەسازی 2033". بەهای بازار: 83.07 ملیار دۆلار لە 2024. https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/cosmetic-surgery-procedure-market

• تۆژینەوەی پێشینە (2025). "قەبارەی بازاڕی نەشتەرگەری جوانکاری تا ساڵی 2034 دەگاتە 160.47 ملیار دۆلار". بەهای بازار: 85.83 ملیار دۆلار لە 2025. https://www.precedenceresearch.com/cosmetic-surgery-market

---

بەربەریسمی مەدەرن.. ئەکرەم سەعید

خوێندنەوەک بۆ بۆگەنامەکانی "جەفری ئیپستین"

"پسپرانی بۆ ڕاو و کات بەسەربردنی بێ دەنگ" – ماکس وێبەر.

تێوەگلانی نوخبەی خاوەن سامان و دەسەڵات لە دەستدرێژیکردنە سەر مندااڵان، نیشانەکی ئەو ڕاستییەیە کە ئەم لێژنەر حوکمی بەربەریسمی مەدەرندا ژیان بەسەر دەبەین، چونکە دەستدرێژی بۆ منداڵان، نەریتی مرۆڤ دەندەکانی سەردەمی کۆن و ئەمەکە لە سایەی سیستەمی سەرمایەداریدا بەردەوامی هەیە.
بۆچی نوخبە سیستەمی سەرمایەداری لە سکانداڵ ڕزگاریان دەبێت، و بۆچی لێپرسینەوە لەتەکیان لە دادگاکانی سیستەمەکەی خۆیاندا تەنها شانۆگەرییەکە و ناتوانێ پێکهاتەی سیستەمەکە بگۆڕێ، و بۆچی لە کەمپەینگای سەرمایەداری مەدەرندا بۆ بەردەوام دوای ئەم سکەندااڵە ڕەوشتی و سیاسییانەدا کەمپەینگ پاشکۆی دەکات و دەسەاڵتی نوخبە بەهێزتر دەبێت. کەمپەینگای سەرمایەداری مەدەرن وا گریمانە دەکات کە هەرکەسێ لادان لە یاسا و کاری تابو/ کاری قەدەغەکراو/ سکەندااڵ بکات دەچێتە بەردەم دادگا و لێپرسینەوەی لەتەک دەکرێ سزا دەدرێ. بەپێی خاڵەکی وا تەدەگەنرێن لە بەرامبەر دادگادا کاتێک سکەندااڵ سەرهەڵدەدات، جیاوازی نییە لە نێوان(نوخبەی پۆپ و سیاسەت لەتەک هاوڕاتەکی سادە)، بەڵم هەموو وەک یەک لێپرسینەوەیان لەتەک دەکرێ و دواجار نوخبەی دەسەاڵتداران دەکەونە بەر مەترسی لێپرسینەوەو سزادان. بەڵام ئەمەکە ئەم دەبینین کەهەموو(سەرۆک و ملیاردێرو شازادەکان) کەناویان لە دەسپێکی ئیپشتاین هاتووەو بەشداری تاوانەکانن، ئێستا هەوەدەن ناوی خۆیان پاک بکەنەوەو تاوانەکە لەملی خۆیان دامااڵن و بیکەنە خەتای خاڵەکی تر. لەڕاستیدا مامەڵەی وەزارەتی دادی ئەمریکا لەتەک سکەندااڵکانی دووەمگەی ئیپستین پووچی ئەم بۆا و گریمانەیە دەردەخات.
(بەرهەمهێنەری هەلیوود باری جێزەفسۆن ئیمەیڵەکی بۆ ئیپشتاین ناردووە و تێیدا هاتووە:زۆر بیرم لەو پرسیارە کردەتەوە کە تۆ لە"بیل گەیتست"کرد سەبارەت بەوەی چۆن ڕزگارمان بێت لە هەموو هەژارەکان.)-
بەشکی بەڵگەنامەکان پەڕەی دوژمنایەتی چینایەتیە: ئیپشتاین و هاوشێوەکانی بیردەکەنەوە کە چۆن هەژاران لەنێوبەرن. بیرکردنەوەی خاوەن سامانەکان بۆ لە نێوبردنی هەژاران لە مێژوودا نوێ نییە. لە پەیمانی کەمپەایەتی جان جاک ڕۆسدا(خاڵەکی ئیلتزام بۆ یاساکانەوە دەکۆن و دەوڵەت دەیانپارێزێ) بەڵام لەم سەردەمدا سەرمایەداری لە پەیمانەکە یاخی بووە، و لەبری پاراستنی ژیان و کەرامەتی مرۆڤکان بەبرسی کردن و کەکوژی لەناویان دەبات، ئیدی یاسا و دادپەروەری و دەزگاکانی دەوڵەت تەنها چینی خاوەن دەسەاڵت دەپارێزێ و مافی

خەڵکی لە ژیان و کەرامەت پێشێل دەکات .
ئەمە لەم دوورگەیەدا تەنها دیمەنی نوخبەکی بەدەوشت نابینین کە دەندەن و بەس؛ بەڵکە تایبەتمەندی سیستەمی سەرمایەداری دەبینین کە لەم خولەدا(دەندەیی و گەندەڵی، چەتەگەری و مافیایی، بەدەوشتی و بڕاندنی هەموو هێڵە سوورەکان تا پلەی جەنگی فڕوتانی مرۆڤکان و سروشت، بەتە ەگا چارەی مانەوەی وجودی خۆی). لەخوەندنەوەی مژووی سەرمایەداری بەمان دەردەکەوێت کە گەندەڵی و بەدەوشتی نوخبەی دەسەاتدارانی سیستەمی ئابووری و سیاسی و فزیحەتکانیان، بە دڵگەن سیستەمی دەسەاتی لاوازکردووە، بەڵکو زەرجار زیاتر سەقامگیریان دەکات. سکەندااکانی نوخبە تووەیی کاتی خەڵکی و ناەزایەتی ەواەتی بە لەپرسینەوە دروست دەکات، بەام دامەزراوە سیاسییەکان شکەکەی خەڵکی هەمن دەکەنەوەو خیان دەپارەزن، بگومان هەندە تاکەکەس دەکرێنە قوربانی، بەبە گەانکاری ێشەیی لە سیستەمەکەدا. بەکارهێنانی سکانداەکان و توژینەوەی کەیسکان سوودی لەوەردەگیرە بە کەشمەکشی نەوان باەکانی دەسەاتداران، بەیە خەڵکی کە بەوایان وایە بە(کەیسی گەندەڵی و بەدەوشتی نوخبەی دەسەاتداران)دەتوانرە چاکسازی بکرە، زەرجار ئەم هیوایە شکست دەهێنە، چونکە تەنها تووەیی لە بەئەخلاقی دەسەاتداران کە خیان نوێنەری سیستەمێکی چەوسێنەرو بەدەوشت و نادادپەروەرن، بە بە شەش بە گەانی ئابووری و سیاسی سیستەمەکە، لە دواجاردا ئەو تووەییە بەبە ئەنجام هەدی هەدی هەمن دەبەتەوە.
گومان دەکرە کە ئیپستین دەستکی شاراوەی ەکخراوی هەوگیریە لە تاریکیدا کە(کاری نائەخلاقی بە نوخبە دەکات و دواتر وەک کارتی گوشار بکاری دەهێنن بە کەنتەکردنی بیارکانی دەسەاتداران، و گرەبەستی ئابووری و سیاسی نایاسایی و نادەستوری بەو نوخبەیە دەکەن)؛ ئەمە تەنها عادەتکی ئاسایی دەسەاتداران نییە کە لە مژوودا چەندەها جار نموونەیمان بینیووە*، بەڵکە ئەمە دیاردەکی ترسناکی دەسەاتدارانە لە خولی تایبەتی سەرمایەداری کە پێی دەێین"سەرمایەداریی دەندە یان بەربەریسم/ سەرمایەداریی لە خولی پایزدا/ سەرمایەداریی درەنگ".
دەوەت و ئەحزابکان چەن خیان لە بەربەیسمی"جەفری ئیپستین" بەدوور دەگرن
هەموو لاەک بەجۆرەک هەوە دەدات بیسەلمێنە کە ئەوان لەو بەربەریسمی نەو"دوورگەکەی ئیپستین"وە دوورن:

- گوتاری ئیسلامی سیاسی دەربارەی دوورگەکەی ئیپستین ەای وایە

کە(ئەم تەنها ھەڤتاری تاکەکەسی نیە، بەڵکو بیری ئیلحادی لە پشتە، و شوکر بۆ نیعمەتی خودا کە ئەم موسڵمانین و دووریین لەو بەدەوشتیە). بەڵام ئەم بەڕێزانە ئاوایان بیردێچە کە(لاقەی کیژانی خوار تەمەنی ١٥ ساڵ، لێدان و ئازردان و کوشتنی ژنان)کەلتوری هەموو ئایینەکانێ بۆ ئیسلامیشەو. ئاوەی لە دورگەک دەندە مەدرەنکانی خاوەن پێل و دەسەڵات بۆ نهێنی کردیان، ئایینەکان بۆناوی شەرع و وەسیەتکانی خودا بۆ پیاوانی بۆ ئاشکرا حەڵاڵی دەکات.

- "ئەلەکسەندەر دەگین"ەای وایە بۆ دەسیەی ئیپستین ئیدی ھێژاوا ئیمزای لەسەر مەرگی خۆی کردووە. ئەو بەڕێزە لەوە حاڵی نابێ کە ئەم بەڕێزە مەدەرنە پێوەندی بۆ جوگرافیاکی دیاریکراو یان مەدەلکی کەلتوور و دەوڵەتی سەرمایەداریەو نیە، بەڵکە ھاوشوەی دورگەی"جەفری ئیپستین" لەھەموو وڵاتانی جیھاندا ھەیە.
- ەای ناسیونالیستی کوردی:(جێی دڵخۆشیە، ھیچ کوردەك ناوی لە دەسیەی ئیپستیدا نیە). بۆ ئەم بیرتەسکانە من ھیچ تێعلیقەکم نیە.

ڕەشفرۆشی ئیلاھی و پیدەفیلیای سەرمایەداری – 1 /

ڕەشفرۆشی و پیدەفیلیای ئیلاھی(سزانی پەرستگاکان یان سزانی پیرەز – لە زەر جەکای ھیندستان پێیان دەگووتن: خزمەتکارانی خودا، کە بەزەری کیژی تەمەن نە ساڵ تا پازدە ساڵ بوون)، دیاردەکی کۆنەی کەمەگە دەرینەکانی(میسری کۆن، میزوپەتامیا، یۆنانی کۆن، ھیندستان و چین)ە. ئەم دیاردەیە کە لەکەندا ئایین پەردەپۆش و شەرعیەتی پێ دەدا، ئەمەکە لە کەمەگەی سەرمایەداری جیھانیدا لە زەربەی کەمەگەکان گەرچی نایاسایین، بەڵام بە کردەوە بوونی ھەیە و دەکرێ، لە ھەندە کەمەگەش لە سایەی دەسەڵاتی کۆنەپەرستی ئایینی شەرعیەتی پێ دەدرێ و بە شەرمانە بۆناوی ئایینەو مومارەسە دەکرێ – وەک (لە ئێران ھاوسەرگیری کاتی"زەواجی موتعە" کە لەشفرۆشیەکی ئیسلامیانەیە، وە لە ئێراق تەمەنی ھاوسەرگیری بە کچانی ١٥ساڵ کە ھەشتا منداڵ، لە ھەموواری یاسای باری کەسی پێشنیارکراوە). شۆنکەوتوانی زەرەک لە ئایینەکان لە ھیندستان وەک شارستانیەتکانی تر چەندین خوداوەند دەپەرستن وەک بەشەک لە کولتوورکەیان. ئەم خوداوەندانە زیاتر لەلایەن کەمەگەک کەسوە دەپەرستڕن کە لە شۆنکدا کەدبنەوە بە دروستکردنی شۆنی نیشتجێبوون وەک پەرستگا، مەزارگە لە ژێر ھەر دارەک یان لە سەرووی ھەر سکەیەکەوە کە سەقفی ھەبێت

یان بۆ سەقف. ئەم کەسانە خوداوەند بۆ پارێزەری خۆیان یان گوندەکە دەزانن لە نەخۆشی و یارمەتیان دەدات لە خۆشگوزەرانی. هەندێک جار دایک و باوکێک بۆیار دەدەن کە منداڵەکەیان دوای لەدایکبوونی ئەگەر ئەو کەرپەیە مۆبەت، ئەوە وەک لەشفرۆشکی ئیلاهی پێشکەش بە یەلاممای بکەن. کاتێک کچێک دوای چەندین ساڵەوساڵ ئایینی تەرخان دەکرێت بۆ مەزارگەی یەمما، دەنێردرێتە لای پیاوێک کە لە مەزارگەی پەرستگاکە چاوەڕێی دەکات بۆ جووت بوون. پەدەچێت لەو ڕۆژەوە ئەو خەزانەی کە کچەکەیان بۆ دیاری بەخشیوە بە خوداوەندەکە، چاوەڕێی بەدەستهێنانی نیعمەتی خوداوەندەکە و خۆشگوزەرانی بن). سەرچاوە:- پەرستنی یەلاممای لەشفرۆشی ئیلاهی: پێشینەی مۆژوویی و کولتووری/ ئارون جاگاناتان ڤی. ئاڵ زانای تۆژینەوە، بەشی سانسکریت ساهیتیا، سری سانکاراچاریا زانکۆی سانسکریت، کالادی، کیرالا، هیندستان.
لەوتارێکدا بۆ ڕۆژنامەی نیویۆرک تریبیون، لە ٨ی ئابی ١٨٥٣، مارکس ئینگلیزکانی بەوە تەمەتبار کردبوو کە قازانج لە(لەشفرۆشی)ی دەکەن، مارکس نووسی بووی: "ئایا ئەوان بۆ ئەوەی پارە لەو زیارەتکارانە پەیدا بکەن کە دەچنە پەرستگاکانی ئەریسا و بەنگال، دەستیان بۆ بازرگانی لەشفرۆشی نەکردووە کە لە "پەرستگای جگەرنەت" ئەنجامدەدرا؟".
لەڕاستیدا ئەوەی(لەشفرۆشی و پیدەفیلیا)ی لە کەمپگەکاندا، لە دەمە ساڵەوییە کردووە بە دیاردە، خواستی قازانجی سەرمایە و زاڵکردنی کولتووری کۆنەپەرستی سەرکوتی ئینسانەکان، چونکە گەر تەماشای دونیا بکەین، بنەمای ئەو دیاردەیە لە هەندە لە وڵاتاندا بە ڕووکەش پەیوەندی بە ئایین و پیاوانی ئایینیەوە هەیە، بەڵام لە پانتایەکی جیهاندا ئەوە بزنسی تەڵکی گەورەی کەمپانیاکانی کازینۆ و بارو ڕەکخراوە مافیاکانە، کە بەشکی سەرمایەی جیهانی ئەمەکەن.
وەکاتێ داعش ئافرەتەکانی وەک کۆیلەی سێکس لە بازاڕی"نخاسە"بۆ فرۆشتن نمایش دەکرد، و پیاوە شەهوانییەکان بە پارە دەیانکڕین، دیمەنێکی هێندە وەحشی و نائینسانی بوو مرۆڤی پەست و تووڕە دەکرد. هەبەتە ئایینی ئیسلام هەم لە توراسیداو هەم لە مۆژوویدا، گەلێ دیمەنی ناشرینی وای تیادایە. دیارە هەر ئایینی ئیسلام وا نییە، بەڵکە زۆرێک لە ئایینەکان هاوشێوەن. لەم کاتەداو بەحیساب بەرامبەر و دژی

ئەم دیمەنە ناشیرینە وەحشیانەی داعش، چەند وەحشێکی دی هاتبوونە مەیدان: "برجوازە مەدەرنەکان، لیبڕالەکان، سیکۆلاریستەکان و بۆک لە چەپەکان" و چەند دەوڵەتی وەک "ئێران، سعودیە، تورکیا، ئەمەریکا، روسیا و سوریا.. هتد"، دەیان ویست بە خەڵکی بسەلمێنن کە ئەو دیمەنە ناشرین و وەحشیانەی دەیانبینن، بەرهەمی سیستەمی سەرمایەداری نییە، بەڵکە بەرهەمی خوێندنەوەی بە هەڵەی چەند دەقی ئایینێکە، بەرهەمی نەریەتی کۆنی ئایینێکە کە چەند گرۆپاکەرو سەرلێشێواوێک دەیانەوێ زیندووی بکەنەوە لەم دونیا جوانەی ئێمەدا. ئەم دەستپێکە درێی گەورەیان بۆ خەڵکی دەکردو دەیان گوت: شارستانی دونیای سەرمایەداری ناگونجێ لەتەک دیمەنی ناشرین و وەحشی لەو شێوەیەدا، و ئەم دیمەنانە سەر بە ئیستا نین، بەڵکە لە مۆزەخانەی کۆنی کەلتوری ئیسلامەوە خواستراوە. بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە کە ئەم دیمەنانەو لەوەش وەحشیتر ڕوویداوەو دەڕژانە ڕووەدات، و ئەم دونیای سەرمایەداریە دەندەیە پێیەتی لە دیمەن و سەرگوزشتەی بە تاک و کۆی فرێشتنی منداڵ و ژنان، و بازاڕی کۆیلەکان گەرمە لە بەشکی ئەم سەر زەمینەی کە ئەو بەڕەزانە لێیان کردووین بە شامی شەریف. هەڵبەتە وەک چۆن کردەوەکانی داعش جێگای نەفرەتە هەروەهاش ئەو بازرگانی سێکس و کۆیلایەتییە بە ژن و منداڵ دەکرێ جێگای نەفرەتە، و ئەمانە بەشکن لە دیاردەکانی سیستەمی سەرمایەداری، و پایەکانی سەرمایەداری "پۆیستی بازار و قازانج" مرۆڤ و جەستەی دەکاتە کاڵاێک بۆ کرین و فرۆشتن، و بازار و قازانج دیمەنی لەوە وەحشیتری بەرهەم هێناوە. ساڵی ٢٠١٣ "دەزگای مافی ئوسترالیا "ڕاپۆرتێکی باڵاوکردەوە کە لە ئێستادا نزیکەی ٣٠ ملیۆن کۆیلە هەیە لە جیهاندا کە بە زۆری لە ئاسیا و ئەفەریقا دان. ساڵی ٢٠١٤ ڕاپۆرتی "ڕێکخراوی ووک فری" بۆ مافەکان پیشانیدا کە ٣٦ ملیۆن کۆیلە هەیە لە ١٦٧ وڵاتدا. گەر کەسێکیش بە ڕاپۆرتەکانی ڕێکخراوە مەدەنی و یاساییەکانی ئەمەریکادا بچێتەوە لە دوای ڕمانی یەکیەتی سۆڤیەت، دەبینێ لایەک لە ئافرەتانی ئەو وڵاتانە، مافیاکان بردیانن بۆ ئەمەریکاو وەک کۆیلەی سێکس کڕین و فرۆشتنیان پێوە دەکردن، ئەمە جگە لە دەنگوباسی ڕێکخراوەکانی تاوان لە ئەوروپا و ئاسیا و ئەمەریکا بەلاشەی منداڵ و ژنانەوە. لەبەرئەوە محامیەکانی برجوازی زۆر گەمژەن، چونکی هەر ئەوەندەی خەڵکی تەماشای ئینترنێت بکەن و بە دوای زانیاریدا بگەڕێن، ئەوە

عەیب و عاری سەرمایەداری هێندە کەشفە بە درێی ئەوان داناپۆشرێ؛ داعش بەرهەمی سەرمایەداریيە و ئەو کۆمە لەو باوکەیە. ڕاپۆرتێکی ئەمەریکا لە ساڵی ٢٠١٢ دەڵێت ساڵانە بایی ١٥٠ ملیار دۆلار بازرگانی بە کۆیلەی سێکس دەکرێت، یانی لە بازاڕی چەک و تەقەمەنی زیاترێ، وە لادێک لە ناوەڕاستی مەکسیک کە ناوی"تینینسینغ"ە، لە هەرێمی "تلاکسالا"یە، ئێوە پایتەختی کۆیلەی سکێکسی جیهانێ.

- لە ڕۆمانی(سەدو بیست ڕۆژ لە سەدەم)- (١٧٨٥)ی مارکیز دی ساددا، خاوەندارانی سامان، پیاوانی کڵیسە، دەسەڵاتی دادوەری و ئەرستەکراسی، بە ماوەی چوار مانگ لە قەڵایەکی دابەاودا کەدبنەوە بە ئێوەی بە دەندەترین شێوە دەستدرێژی بکەنە سەر قوربانییە گەنجەکان"کوە و کچ". ئێوان بە بەباکییەکی تەواوەوە بڕوەووی ئازارەکانی ئەم قوربانیانە دەبنەوە: ئێشکەنجەدان بە خێی ئامانجێکە؛ ئەم ئێشکەنجەدانە تەنها چەڕ نییە کە خزمەت بە تەرکردنی ئارەزووی دەندەکان دەکات و بەس، بەڵکو خزمەت بە مەزنکردنی هێشی ئێوانیش دەکات؛ زیاترمتمانەیان بەخێیان دەبە کە ئەمەی دەوەمەندو دەسەڵاتداران دەتوانین لە فەزای بە یاسادا بەدەی خەمان چیمان بوێت دەتوانین بیکەن. – مارکسی لاو: فیتیشیزم و سێکس و ئایین – پیاچوونەوەێک بە "دەفتەرەکانی بەن" / لەلایەن: کان کانگال.

ئەکرەم سەعید

-_____

- **سەرچاوەکان:**

1/ پاشخانی کولتووری و ئایینی خوەنمژگەرایی سێکسی لە چینی کەن – پاوە ێ. گەدین
توەژینەوە لەسەر تەکنیکە سێکسییە ماکرەبایەتیکییەکانی چینی کەن لە ژینگەی کولتووری و ئایینی کەن، تیشک دەخاتە سەر ئێو ساتانەی کە بە ڕەنمایییە نهێنییەکانی ژووری نووستنی"یەشت" ناسراوە. توەژینەوە کە ڕووونی دەکاتەوە کە چەن دایکی ڕەحی

ژئاوا(هزکی ئایینی چینی دێرینە)کە لە بنەڕەتدا مرۆڤکی ئاسایی وەک هەر کەسکی دیکە بووە، هەزی زۆرک لە کوانی گەنجی بە جووتبوون لەگەڵیان بە خۆی بردووە، و لەوەدا خۆی گەیی بە خوداوەندکی بەناوبانگ. هەرچەندە زۆرێک لە لکۆڵینەوەکانی پشووی سکسیەتی چینی تیشکیان خستۆتە سەر ئەم جۆرە شەوازانە (مژوونووس R.H. van Gulik یەکەم کەس بووە کە بە "خونمژگرایی سکس" ناوی بردووە)، بەڵام بە دگمەن پرسیار کراوە کە بۆچی کەسانی ونەکبیر و دانای ابردوو بە جددی وەریانگرتووە. لکۆڵینەوەکە پیشانی دەدات کە خاوەن سامان و دەسەڵات لە کندا بەوایین بوو هەناوە کە ئەم جووتبوونە سکسیە لەتەک لاوان تندروست و تەمەن درێژیان دەکات.

- The Cultural and Religious Background of Sexual Vampirism in Ancient China – Paul R.Goldin
- Yellamma Cult and Divine Prostitution: Its Historical and Cultural Background
Arun Jaganathan V.R

2/ Yellamma Cult and Divine Prostitution: Its Historical and Cultural Background / Arun Jaganathan V.R Research Scholar, Dept. of Sanskrit Sahithya, Sree Sankaracharya University of Sanskrit, Kalady, Kerala, India.

3/ Young Marx on Fetishism, Sexuality, and Religion / Revisiting the Bonn Notebooks /by Kaan Kangal.

- پێوندی نێوان"بازرگانی و ئایین و سکسوالیتێ" لە بەگژنامەی مژوویی بتیگەردا سەبارەت بە ئایینکان-یش سەرچاوەیکی تیەری مارکسە لە ژێر کاریگەری دی برسدا. ستەیک کە مارکس نووسیویتیەوە باس لە "کچانی گادیتانی" دەکات کە لە سەردەمی شانشینی ئەمدا لە ئیسپانیا وەک ژنە لەشفرۆش کاریان کردووە. مارکس کاتک ئەم ناوە لە بتیگەرەوە وەرگرتووە، دەبە بیری لە بۆشکی پشوو کردبتەوە کە بتیگەر تبینییکی لسەر ئەنمایی ئسکندری مکدنی کردبوو بە دووبارە بنیاتنانەوەی "پەرستگای بەلەس" لە بابل، کە شونکی ناسراوە بە لەشفرۆشی پیرز. هەروەها مارکس لیستی نموونکانی لەشفرۆشی پیرزی بتیگەری لە جوگرافیاکانی دیکەوە لەبەرچاو گرتووە. بە نموونە مارکس وناکردنی هیرۆدۆلەی لایەن بتیگەرەوە وەرگرتووە، کە کیلەی پەرستگاکان بوون و لە ناوچەی پنتس لە نزیک دریای

ەش و لە کاپادۆکیای ناوەڕاستی ئەنادۆڵ خزمەتیان بە "خودای گەورەی سروشتی ئاسیا" کردووە. لە دەفتەرەکانیدا مارکسدا دەنووسێت(هیرۆدولەیەکان بەشداربوون لەشفرۆشی] و "بازرگانی سەزانی پیرۆز"دا).

Marxism for Whores / by Magpie Corvid | August 1, /4 2015

5/ The most shameful practice:Temple prostitution in the ancient Greek world Strong, Rebecca Anne. University of California, Los Angeles ProQuest Dissertations & Theses, .1997

خەپیشاندانی ئیخوانەکان لە شاری هەولێر.. ئەیوب ئەحمەد قادر

ئاشکرایە خەپیشاندان مافێکی سەرەتایی هەموو چین و تۆژێکە، لەو ڕۆگایەوە هەموو ئەوانە دەتوانن گوزارشت لە بیرکردنەوە و تەوانینی خۆیان بکەن. بەڵام کاتێک گرووپێک، دەستەیەکی ئایدیۆلۆژی بە مەرامێکی ئایدیۆلۆژی خەپیشاندان دەکەن، بەگومان گوتارێکی سیاسی و ئایدیۆلۆژی لە پشتیەوەیە. ئیخوانەکان چەند ڕۆژێک پێش ئێستا خەپیشاندانەکیان لەناو شاری هەولێر دژ بە خەکی نەتەوەیی ئەنجامدا بە بیانووی ئەوەی لە خەپیشاندانەکانی خەکی باشووری کوردستان بە پشتیوانی لە خەکی ڕۆژئاڤای کوردستان سوکایەتی بە پێغەمبەری ئیسلام کراوە. کچێک لەناو خەپیشاندانەکان بە پشتیوانی ڕۆژئاڤا شیعرێکی سەبری بەتانی دەخوێندەوە، حەز دەکەم لێرەدا داینێم:

ئێڤ هزار و چارسەد سالێ
ل وێلاتێ من ئێنفالێ
سەر و مال و ناموسا من
ل دژمنێ من حەلالێ

ئەفغان مسلمانەن قەشمەر
ئیسلام ل من کرن خەنجەر
ب ئایەتا ئەنفالا رەش
موهەمەد ژی کرن هیتلەر
ئەگەر بە پشتاری عەرەبەکان بە شیعر لەم دەقە شیعرە بخوانین، ئەوا دەزانین سەبری بەتانی دیاردەت پەیمان بڕەت دەوڵەتە داگیرکەرەکانی وەک عوسمانی و سەفەوی و عەرەبەکان بەناوی ئیسلامەوە سەدان ساڵە ئیمە دەکوژن و لەناومان دەبەن. کوردە ئیخوانەکان لە شارەکانی کوردستان بە هەی ئەوی ئووی ڕاستەقینە و دژنەتەوەیان بەرانبەر نەتەوە و خەڵکی کوردستان دەرکەوت، نیازانی چەن ئیم شکستەی خیان بشارنەوە دەن بەناوی ئەوی سوکایەتی بە پێغەمبەری ئیسلام کراوە خەپیشاندان دەکەن. لە کاتەکدا ئەوی تازەک شارەزای ئەدەب و شیعر بڕەت دەزانەت، کە شیعرەکە بە داگیرکەران نووسراوە. دەبینین شاعیر لەڕەدا دەڵەت: ئیسلام ل من کردن خەنجەر. واتە ئیسلام ئایینەکی باش و جوانە، بڵام بە هەی ئەوی داگیرکەرە عەرەبەکان، تورکەکان و فارسەکان ئیم ئیسلامیان بە مەرامی خیان بکارهەناوە و خیان وەک نوێنەری خودا هەژمار دەکەن و بەو بیانووە نەتەوەی دیکە ئەنفال دەکەن. من لەڕەدا دەپرسم، گەلە سەدام حوسەن بەناوی ئایەتی ئەنفالەوە سەدان هەزار کوردی زیندەبەچاڵ نەکرد؟ من دەپرسم داعش بەناوی ئایەتی قورئانەوە هەزاران کچیان نەکردە کەنیزەک؟ هەزاران گەنج و لاوی کوردیان سەرنەبڕی؟ ئیخوانەکان زەرباش لەوە گەیشتن ئیم کچە کوردە ئووی ڕاستەقینەی ئەوانی هەڵماڵی، چونکە ئیم کچە تازەک دەسکاری شیعرەکەیشی کردبوو. بە نموونە نیودەڕی: ئەفغان مسلمانەن قەشمەری کردبوو بە وان دیکتاتەرەن قەشمەر، بڵکوو نەتەوەی کورد لە ئامانج و گوتاری ئەو ئیخوانانە هوشیار بڕتەوە، کە ئیخوانەکان و ئیسلامی سیاسی بەناوی چیەوە دیاوەت ئەوان بکوژەت.
واتە ئیم خەپیشاندانەی ئیخوانەکان هەوەڵک بوو بە داپشینی ئووی ڕەشیان، چونکە ئەوان یەکەمین گرووپی سیاسین، کە ئایین بکاردەهەنن، وەک ئەحمەد شارع، وەک ئەردەغان، وەک خامەنەیی و ئەو هەموو گرووپ و حیزبە ئیسلامیانە. ئەوان ئایینی ئیسلام بە مەرامی سیاسی و گەیشتن بە دەسەات بکاردەنن. ئەگەرناو هەر ئەو خەڵکانەی گوایە خەپیشاندان دژ بە سوکایەتی بە پێغەمبەری ئیسلام ئەنجام دەدەن، دەبوایە خەپیشاندان دژی دەسەاتی ئەحمەد شارع ئەنجام بدەن، کە سەدان کوردی ڕەژئاقایان کوشت، لە کاتەکدا خودا ئەو کەسانەی بە کورد خەڵقکردووە، زمانی پەداون، ئەوان دروستکراوی خودان. ئەوان بە ناحەق و بەبە هیچ هەکارەک دەکوژرەن و دەکوژرەن،

تەنیا بە بیانووی ئەوەی کوردن، لە کاتکدا خودا لە قورئاندا دەفەرموێت: هەر کەسێک، کەسکی تر بە ناحەق بکوژێت وەک ئەوەیە هەموو خەڵکی کوشتبێت. بەیەیش زۆر پەویستە وەک نووسەر حەمەسەعید حەسەن دەڵێت: ئەوان بخرێنە لیستی تیرۆرەوە چونکە بەرگری لە تیرۆر دەکەن. هەر بە ڕاستی وایە لە وڵاتی میسر، کە لانکە و شوێنی پەیدابوونی ئیخوانەکانە، ئەوان ئیخوانیان قەدەغە کردووە و لە لیستی تیرۆردان.

ئەم ڕووداوەی خەپیشاندانی ئیخوان و کلکەکانیان لە ئیسلامیەکانی تر دژ بەو کچەڵە نازدارەی شیعرەکەی سەبری بەتانی دەخوێنتەوە، ڕووداوەکی ترم بیر دەخاتەوە، کە لە ساڵی ٢٠٠٩- ٢٠١٠ کاتێک فەرهاد پیربال و ستافی گۆڤاری وەران، لە ژمارە شەشدا مەڵەفکیان لەبارەی ئەدەبی ئیرۆتیک بڵاوکردەوە. هەر لەو ژمارەیەدا بیرمە شاعیر زانا خەلیل شیعرەکی لەبارەی کەچی گەنجان بە ئەوروپا نووسیبوو، لەوەدا وەک میتافۆر سوودی لە ناوی پێغەمبەرەکان وەرگرتبوو بە ئەوەی ئازار و مەینەتی گەنجانی کورد دەربببڕێت. بە نموونە دەریای ئیجەی و بەلەمەکانی پێیندەوەی بە کەشتیەکەی نوح چواندبوو. ئەو کاتیش یەکگرتووی ئیسلامی و چەند مەلایەک شکاتیان لە فەرهاد پیربال و ستافی گۆڤاری وەران کرد، بە ناوی ئەوەی سوکایەتییان بە پێغەمبەران کردووە. ئەم شکایەتە بە ئەو کات هەڵایەکی گەورەی دروست کرد، هۆشبیران و نووسەران بەیاننامەی پشتگیریان بە گۆڤاری وەران دەرکرد. ئەو کاتیش یەکگرتووە ئیخوانەکان لە شیعر و ئەدەب بە هەڵە تێگەیشتن، بە بە ئەوەی بزانن ئەدەب میتافۆر، لە ئەدەبدا یەک شیکردنەوە و ڕاڤە دروست نییە، بەڵکو ئاسایی چەندین شیکردنەوە بە دەق بکرێت. سەیر دەکەین ئەم کچەڵەیە زۆر باشتر لە کوردە ئیخوانەکان لە شیعر تێگەیشتووە و دەزانێ چی دەڵێت، بەڵام ئەوان وەک هەمیشە لە ڕوانگەیەکی تەسکی ئایدیۆلۆژیەوە سەیری شتەکان دەکەن.

بەگەنامەکان: لە ئیستیناوە تا

ویکیلیکس، پانەما و پاندۆرا یەک ناوەرۆک و چەند روخسار!..

نوری بەشیر

ئاگادار ئاوەکی خەرا لە هەلومەرجی ووردان و ئاشکراکردنی بەڵگەنامەکانی "ئیپستین" بدەینەوە، دەرگا بە ڕووی ئەو ڕاستیەدا دەکاتەوە کە لە سیستەمی جیهانیی ئەمڕۆدا، ئاگادار قووڵتر بوانین و تێنیا سەیری ووکەش و چاوی میدیاکانی ئەمڕۆ لە فەزای زاڵی چینی دەسەڵاتی ئەمڕۆ دەرچین، دەتوانین ڕاستیەکانی پشت ئەم دەکەمێنتانە بناسینەوە کە دەرخەری چ ڕاستی و چ واقعیەتێکە، لەبەرئەوەی تا ئێستا ئەوانەی دەوترێت و وتراوە لەسەر بەڵگەنامەکان چ ئەمەی ئیپستین تا ئەوانەی پێشترو ئەوانەی ڕۆژانە ڕووددەن، دەرخەری ناوەرۆکی ڕاستیەکان و خودی بەڵگەنامەکانیش نین. ئەم ڕووداوەی کە ئەمڕۆ هەواڵەکانی جیهانی داگرتووە، دەرئەکراوەو ناوەرۆکی هەمان زنجیرە کارساتکن کە هێزو سامان و تواناو کەسایەتی گەورەی حکومەتی لەپشتەوەیە، ناوەرۆکی هەموو ئەو بەڵگەنامەی وەک "ویکیلیکس، پانەما و پاندۆرا" و ڕووداوە جیهانیەکانی ڕۆژانە کە خاڵی هاوبەشی تێدایە ئەو ڕاستیە دەخاتەوو و دەکرێت جارێکی کە بەکورتیش بێت ئاماژەیان پێبکەین.

با بەخڕایەک خوێنەران بگەێنەوە بە زنجیرە مەلەفێک یان بەڵگەنامەیەک کە بە دەیان ملیۆن لاپەڕەی لێبڕاوبێتەوەو کۆوتتە بەردەم کەمەڕگای بەشەری و ئەو بەڵگانەی پشووو چیان لێهات، کە تاوانباران هەمان دەسەڵاتداران و سەرمایەدارانن، لەژیر سایەی دەسەڵاتدارێتی ئەواندا ئایا ٦ ملیۆن بەڵگەنامەی ئیپستینیش بە هەمان دەردی ئەوان ناوات؟.

• ویکیلیکس: لە ساڵەکانی ٢٠١٠ – ٢٠١١ دا بەسەدان هەزار مەلەفی سەربازی و دیپلۆماسیی نهێنیی ئەمریکا و وڵاتانی تری سەرمایەداری ئاشکرا کرد، لە پشێلکاری و کوشتار.

• بەڵگەنامەکانی پانەما: لە ساڵی ٢٠١٦ دا نزیکەی ١١.٥ ملیۆن بەڵگەی لەسەر دزی، تاڵانکاری و پشێلکردنی یاسا لایەن سەرانی حزبە بەرژوازییەکان و دەوڵەتە سەرمایەدارییەکانەوە بڵاوکردەوە.

• بەڵگەنامەکانی پاندۆرا: لە ساڵی ٢٠٢١دانزیکەی ١٢ ملیۆن فایلی لەسەر سامانی هەزاران ملیۆنێر و ملیاردێر و سەرانی حزب و دەوڵەتکان و بازرگانەکان ئاشکرا کرد؛ ئەوانەی کە سەروت و

سامانی کۆمەڵگەیان بەتاڵان بردووەتە دەرەوەی وڵات، لە کاتێکدا ٩٩%ی کۆمەڵگە لە ژیانێکی مەرگومەژیدا دەژین.
ئەم بەڵگەنامانە دەریانخست چۆن ئەم دەسەڵاتدارانە بە ناوی "کۆمەک بە خەڵک" پارە لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی وەردەگرن، بەڵام بە کەینی کەمپانیا، خانووبەرە و کۆگەی تایبەت بە خۆیان و خێزانەکانیانی خەرجی دەکەن.
بە ملیۆن لە بەڵگەنامەکانی رووداوەکانی تری جیهان کە لەم دەیەیەی ئەخیردا کە ڕەژانە ڕوویانداوە لە کۆمەکۆژی و بازرگانی بژێنان و ئاوارەیی و لە سەدارەدان کە لایەن؛ جمهوری ئیسلامی ئێران، داعش، بۆکۆحەرام، شەبابی سۆماڵ، حکومەتی ئیسرائیل، سوریاو تورکیاوە ئەنجامدراوە، میدیاکان حکومەتان و سەرمایەدارانی جیهان لە پشتیانەوە بوون، وە بەدگۆیان لێکردوون.
بەڵگەنامەکانی ئیپستین (٦ ملیۆن بەڵگە کە تا ئێستا ٣ ملیۆنی خراوەتە ڕوو)، پاش دەستگیرکردنی "جێفری ئیپستین" لە ساڵی ٢٠١٩ دا بە دووەم جار، بە ماوەی چەند ساڵێک لەژێر دەستی (FBI) و وەزارەتی دادی ئەمریکادا بە نهێنی مانەوە تاوەکو لە جەنیوەری ٢٠٢٦ بڵاوکرانەوە. دەتوانرێت بوترێت تەنیا ٢٥%ی بڵاوکراوەتەوە، ئەویش بەشێوەیەک کە زیان بە سەرۆک و سەرمایەدارە گەورەکان نەگەیەنێت.
مردنی تۆمۆژاویی ئیپستین لە زیندانداا، زیاتر گومانی ئەوەی دروست کرد کە مەبەست لە شاردنەوەی ناوی ئەو کەسایەتییە باڵادەستانەیە کە تاوانگاون و هەڕوەها بەرنامەیەک کە ئەم سەرۆکی وڵات و سەرمایەدارو دەسەڵاتی شاهانە هەیانبووە ونبکرێت، هەڕوەها ونکردنی کەیس و ئاسەواری ئەو هەزاران ژن و منداڵانەی بڕاونەتە ئەو و چارنوسیان، وە گەلێک بەرنامەو سیاسەتی شاراوە لە پشتیەوەیەتی بشارنەوە.
میدیاکانی بەرژوازی هەوەدەن ئیپستین وەک تەنیا "شەیتانێکی تاک" و بازرگانێکی منداڵان نیشان بدەن، بەڵام خاڵی هاوبەشی هەموو ئەم بەڵگەنامانە (ویکیلیکس، پەنەما، پاندۆرا و ئیپستین و ئەوانی تریش) شتێکی تریش دەخاتەروو: ئەویش بەدەنگی و شاردنەوەی تاوانی گەورەی وایە کە هیچ جێگایەکی بە مرۆڤایەتی سەدەی ٢١ نەهێشتەوە، بە مانەوەی سیستەمێک بە ئاڵوگۆڕی شکڵی. ئایا بەڵگەنامەکانی کۆمەکۆژی کۆمن لەسەر: فەلەستین، سودان، یەمەن، ئێران، عێراق، ئۆکرانیا، ڕەژانەی چۆسانەوەی کرێکاران و کاری منداڵان، ئاوارەیی و برسێتی کە هەموویان لەژێر سایەی ئەم سەرۆک و حکومەتانەدا ڕوودەدەن.
هەموو ئەم تاوانانە؛ لە بازرگانی بە مرۆڤەوە بە منداڵانەوە، تا کۆمەکۆژی و برسێتی و جەنگ و ئاوارەیی و تا تاڵانکاری، لە

چوارچێوەی سیستەمێکدا کە سیستەمێکی چینایەتی سەرمایەداریەی ئێم سەردەمەیە کە راسیزم و فاشیزمی قەومی و دینی بەهێزی دەبات، کە هەموو سەروەت و سامانی کۆمەڵگا تا دادگاکانیشیان لەدەستدایە، واتە ئێو کۆمایەتیە دژی ئینسانیە، لەبەرامبەر لە ٩٩٪ی کۆمەڵگا راوەستاون و برسێتی و کوشتار و بێحورمەتی بە مرۆڤ دەکەن، هەر هەمان ئێو سەرمایەدارو سەرکانن کە بەرژەوەندی هاوبەشیان هەیە و بەیاردەدەن. هەر ئێو دادگایەی لە لە ٢٠٠٨ ڕێگەی بە ئیستین خۆش کرد و ڕێگای نیشاندا تا لە سزا ڕزگاری بێت، تا ٢٠١٩ ئێو هەموو کارساتە مرۆییە دژی ژنان و منداڵان ئەنجامبدەن، هەر ئێو دادگایانە بوو لە کەیسەکانی ویکیلیکسدا لەجیاتی سزادانی تاوانبارانی جەنگ و کوشتاری خەڵکی مەدەنی لە عێراق و ئەفغانستان، "جولیان ئاسانج"ی سزادا، ئەمەیە روخسارو ماهیەتی سیستەمی بەهێزبردن و دەسەڵاتی دنیای ئەمڕۆ، کە ڕووداوەکانی ڕۆژانە ناخی هەموو مرۆڤێکی ئینساندەست و ئازادیخواز ئازار دەدات.
هەموو ئێو بێدەنگ‌نامانەو ناوەڕێک و ڕاستیەکانی پشتی واقیەتی کۆمەڵگای چینایەتی ئەمڕۆی جیهانە، کە سیستەمی سەرمایەداری تێیدا دەسەڵاتدارە، کۆمەڵگای جیهانی لە نێوان دوو ڕێگەدا ڕاگرتووە: یان دەبێت مل بدات بە ئێم فۆزا و فاشیزمەی دەسەڵاتدارانی لە چەشنی؛ ترەمپ، پۆتین، خامنەئی و ئێردگان، ناتانیاهۆ و هاوشێوەکانیان)، یان دەبێت ڕێگایەکی تر بگرێتەبەر؛ ئێویش خەرزگارکردن لەهەموو خەشخەیاڵیەک بە سیستەمی چەوسێنەرو دژی ئینسانی ئەمڕۆ و دەستبردن بە خەڵکخراوکردن و گۆڕینی ئێم سیستەمە سەرمایەداریەیە دژی مرۆیە بە دنیایەکی ئازاد، یەکسان و خۆشگوزەران بە هەمووان، دوور لە کۆمەکوژی و بازرگانیکردن بە مرۆڤەوە، ئێویش سیستەم و کۆمەڵگای ئینسانی سۆشیالیزمە.
تێبینی: سەبارەت بە بێدەنگ‌نامەکانی: ویکیلیکس، پێنەما و پاندەراو داعش دەتوانن لەم لینکەی خوارەوە، کە پێشتر باوکردوونەتەوە، کە بابەتەکانی تێدایە بە ئاشنابوونی زیاتری بگەنەوە بەی.

https://dengekan.info/archives/21261

https://dengekan.info/archives/author/nuribashir

کێ دەبێتە سەرۆک وەزیرانی عێراق؟.. عوسمانی حاجی مارف

بەردەوامی هەڵبژاردنی نێوان مالکی و سودانی بووە هۆی دووبارە بڕەمەهێنانەوەی سیناریۆی حکومەتێکی کێشەلەسەر و هەوڵدانی چوارچێوەی هاماهەنگی زیاتر لە بەڕێوەبردنی قەیرانەکان دەچێت، نەک چارەسەرکردنی قەیرانەکان.

هاوپەیمانی سیاسی شیعە لە دۆرانێکی خراپدا نوقم بووە، تا ماوەیەکی زۆر نەیانتوانی لەسەر کاندیدێکی کێشەلەسەر بکۆکبنەوە، ئەم دۆخە هەڵگدانەوەی ئەو دابەشبوونە قووڵانەیە، لەناو ئەو هاوپەیمانیەدا کە لەووی دەستوریەوە ئەرکیان سەرکردایەتیکردنی پێکهێنانی حکومەتە، دوای چەند هەفتەیەک لە پەسەندکردنی ئەنجامی هەڵبژاردنی پەرلەمان و هەڵبژاردنی سەرۆکی پەرلەمان، ناکۆکی ناوخەیان هەڵگرشەی درێژکردنەوەی بەشایی حکومەتی دەکرد.

ئەو چەقبەستنەیان بەجیا لە کێشە ناوخەییەکانی نێو لایەنەکانی چوارچێوەی هاماهەنگی، بەپلەی یەکەم، لەسەر کابرێ تووندکەی نێوان سودانی و مالکیە، کە مالکی کاریگەریەکی بەرچاوی لەناو هاوپەیمانیەکەدا هەیە، ململانێکان زیاتر شێوەی دەسەڵات و دیدگا جیاوازەکانە سەبارەت بە پێکهاتنی حکومەت، کە پەیوەندیەکانیان لەگەڵ کوتلە چەکدارەکان و هێزی ناوچەیی عێراق لەخۆدەگرێت.

پێشتریش لە مانگی تشرینی دووەمی ٢٠٢٥دا، چوارچێوەی هاماهەنگی خۆی وەک گەورەترین بلۆکی پەرلەمانی ئاگەیاند، کە بڕیاری لێکدانەوەکانی دادگای باڵای فیدراڵی بە دەستووری عێراق، مافی پێکهێنانی حکومەتی داهاتویان هەیە، بەڵام سەرکردەکانی چوارچێوەی هاماهەنگی لەسەر کاندیدێکی نوێ بۆ سەرۆک وەزیران ماوەیەکی زۆریان تێپەراند تا بکۆکوتن.

لێکاتێکدا سەرکردەکانی چوارچێوە، هەوڵی چارەسەرکردنی ناکۆکیە ناوخەییەکان و کۆنتڕۆڵکردنی کابرێ نێوان مالکی و سودانی ئەدەن، هەموو ئەو ناوانەی دوای ئاگەیاندنی ئەنجامی هەڵبژاردنکان خرانەڕوو، مانگێک بوو بە کەینی کاتێکی زیاتر، بەڵام لە واقعدا کێبرکێ لەسەر ئەو پۆستە تەنها لە نێوان سودانی و مالکیدا سنووردارکراوە.

هەکاری سەرکی ئەو بنبەستە سیاسیانە، بەهۆی کابرێ نێوان سودانی و مالکیەوە بەردەوامی هەیە، کە هەردوکیان بیاریان داوە بە هەر

شۆیەک بەیان سەربگرێت پەستی سەرەک وەزیران وەربگرنەوە، هەریەکەیان لایەنگری خۆیان هەیە و لە لایەن هەندێک لایەنەوە ووبەووی دژایەتی دەبنەوە.
مالکی سەرەکی هاوپەیمانی دووەتی یاسا، کاریگەریەکی بەرچاوی لە دیمەنی سیاسی عێراقدا هەیە، حاشا هەڵنەگرێ مالکی وەک یاریزانێکی سەرەکی، لە زێر بابەتی ناو هاوپەیمانی سیاسی شیعەدا دەمێنێتەوە، پگەیەکی تایبەتیشی لە ناو لایەن و هێزە شیعەکاندا هەیە.
هەرچەندە مالکی، بە پەستی سەرکۆزیرانی حکومەتی داهاتوو کاندید کراوە و لە چوارچێوەی هاوپەیمانیەکەدا کەمێک لایەنگری هەیە، بەڵام لەهەمانکاتدا دژایەتیەکی بەرچاویشی هەیە، وەک قەیس خەزعەلی و هەندێک سەرکردە و کوتلە چەکدارەکانی دیکەی شیعە لەخۆدەگرێت.
کەسانێک هەن لە چوارچێوەی هەماهەنگی ناڕەحەتن بە کاریگەری مالکی، هەروەها ناڕەزایەتی دەردەبڕن لە کۆنترۆڵکردنی مالکی بەسەر زێر شتەدا، ئەوان نیانەوێت ئەو پەستەی پێبدرێن، بەتایبەتی بە لەبەرچاوگرتنی ئەزمونی پێشینەی کە سەرکۆزیرانی عێراق بووە، کە پێ لە هەڵەی گەورە.
کاریگەری مالکی لە تەڵەی بەهێزی پێوەندیەکانی لەگەڵ دامەزراوە ئەمنی و سیاسیە کاریگەرەکانی ناو حکومەتدا سەرچاوە دەگرێت، هەروەها پێوەندیە بەرفراوانەکانی لەناو دەسەڵاتی دادوەری عێراقدا، بەتایبەتی پێوەندیە نزیکەکانی لەگەڵ فایق زیدانی سەرکی ئەنجومەنی باڵای دادوەری، هەروەها بنکەیەکی تادەیەک فراوانی پشتیوانی لەنێوان شیعە توندرەوە کەنەپەرستەکان لە بەغدا و باشوور هەیە، هەروەها بەهرەمەندە لە پێوەندی نێوان گروپە هەزیەکان و هەندێک لە کوتلە چەکدارەکانی وەک لیواکانی سەید شوهەدا.
مالکی تاوانبار دەکرێت بەوەی کە دەوری هەبووە لە گۆڕکردنی گرژی و شەڕی تائیفی نێوان سوننە و شیعە، وەاتەکەی لە دەخێکی گەندەڵی بەربڵاو و نەبوونی خزمەتگوزاری گشتی و بێکاریدا بەجێهێشتووە.
مالکی بە تامەزرۆیی و چاوەڕێی سەرکایەتی حکوومەتی داهاتووی دەکات، پێوایە مافی خۆیەتی لەم پەستەدا بەردەوام بێت تا ئۆوکاتەی کەتایی بە ژیانی سیاسی خۆی دەهێنێت. لەگەڵ ئەوەشدا دەزانێت گەلانەوە بە پەستی سەرکۆزیران بەبێ ڕەزامەندی هەردوو واشنتۆن و تاران کارێکی قورسە.
مالکی لەم دواییانەدا هەوڵی ناردنی پەیامی ناڕاستەوخۆ و نهێنی بە واشنتۆن داوە، بەئەوەی ئیدارەی ترەمپ قەناعەت پێبکات کە ئەگەر ئەو پەستەی پێبدرێت، دەتوانێت پرسی چەکدامالینی گروپە چەکدارەکانی عێراق چارەسەر بکات.!

ئەوەی شایانی باسە بگەشتی واشنتن ڕەزامەندی لەسەر ئەوە نیە مالکی ببێتە سەرۆک وەزیرانی عێراق، چونکە دەزانێت دەسەزی سەرتایی ئەو لۆگۆ ئەراندایە و توانای ڕووبەڕووبوونەوەی کوتلە چەکدارەکانی عێراق نیە و ئامادە نیە ئەو کارە ئەنجام بدات، بەڵکو لەهەمانکاتدا ئەرانیش لەم دەخێ ئەستادا، دودڵی هەیە لەسەر ئەوەی کە پاپشتی پەویست بکات، بەوەی وەرگرتنی پستی سەرکۆماری بە مالکی بدرێت یان نا.
ئەگەر مالکی فرستی بەدەستهێنانی ئەو پستەی نەبێت، هەوڵ ئەدا ڕێگە لە سودانی بگرێت، تانەتوانێت پاپشتی هەندێک فراکسیۆن لە چوارچێوەی هەماهەنگیدا بەدەست بهێنێت، تەنانەت ئەگەر مالکی ئەو پستەی وەرنەگرێت، هیچ کاندیدێکی تر پسەند ناکات، گەر پێوەندی بە خەی و یەکێک لە لایەنگرانیەوە نەبێت، بەڵکوەی پاپەندبونیان بەخێیەوە لە حکومەتی داهاتوودا مسۆگەر بکات.
دوایین کەبونەوەی هەزەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی، کە لە کۆتایی مانگی کانونی دووەمی ٢٠٢٥دا لە ماڵی هادی عامری بەڕێوەچوو، هیچ ئەنجامێکی ئەرێنی نەبووە لە بیاردان لەسەر کاندیدێک بە سەرکۆماری، بەهەی داواکاریە زەرەکانی گروپە چەکدارەکانەوە، کە نزیکەی ٨٠ کورسی پەرلەمانیان مسۆگەر کردووە، بەدوای کۆنترۆڵکردنی چەند پۆگەیەکی هەستیاری ئەمنی و وەزارەتێکی سەرەکیدا، دەخی کارەکان ئاڵۆزتر بون، گروپە چەکدارەکان سەرەڕای فشارەکانی ئەمریکا بە سەر عێراق، پەداگرن لەسەر هەڵبژاردنی سەرکۆماری ئەکەن کە پشتیوانیان لێبکات.
دوای هەڵبژاردنی سەرکی پەرلەمان و دوو جێگرەکەی، وەها پشبینی دەکرا هاوپەیمانی لە ئایندەیەکی نزیکدا توانای چارەسەرکردنی کێشەی سەرکۆماری نەبێت و کێشەکان لەناو هاوپەیمانیدا خراپتر دەبن، هەموو هەوڵەکان بە چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە تا ئەوکاتەی بیار لەسەر کاندیدبونی مالکی بمانێ، بە جۆرێک بەبنبەست گەیشتبون، بەپێ سیناریۆی گەیشتن بە کاندیدێکی کەدەنگی بەدوور دەزانرا، لە کۆتایدا هەرچەندە لەسەر مالکی هەکەوتن، بەڵام مانای ئەوە نیە یەکەم: پەکهەنانی حکومەت بە ئاسانی تەپەڕێت.
دووەم: گەر حکومەتیش پەک بێت دەورانێکی پێ بە کێشەو ناسەقامگیری بڕەو ەوە دەبن. پشبینی ئەوەی ئایا مالکی دەتوانێت ئەم دەخە بەسەلامەتی تەپەڕێنێت؟، پشبینیێکی قورسە.
هەبەتە کاریگەری دەخی ئستای ناڕەزایەتیکانی ئران و بارگژی لە ناوچەکەدا و لاوازی پەگەی هەوتی شیعە، گومانی تیا نیە کە سایە دەکاتە سەر هەز و لایەنە شیعەکانی عێراق لەمانەوەی کێشکانی نەوانیان، ئەو دەخی بارگژیە کاریگەری جدی لە سەر بەڕێوەبردنی

حکومەتی بەغدا دانەنیت، کە بە ناچاری دەکەوێتە بەر هەڕەشەی زیاتری بنبەستێک، کە هەکەوتنی تەواوی لایەنەکان، دوای بەیاردانیش لەسەر مالکی بە پەدانی پۆستی سەرۆک وەزیران، کارەکی سەخت دەبێت، لە پیکهێنانی حکومەتێکی یەکدەست، کە چەندین ساڵە نمونەی ئزمونێکی تەواو نەرێنی و پگۆژاویان نیشانداوە.
هەرچەندە لە دواجاردا، چوارچێوەی هەماهەنگی رەکەوتن لەسەر کاندیدبونی مالکی بە سەرکۆزیران، بەڵام مانای کۆتاییهێنان بە کێشەکانی نێوانیان نیە و تارمایی ئایندەکی ناڕەشن لەسەر دەخی عەراق و پکهێنانی حکومەت سایە دەکات! بۆتایبەتی لە ئێستادا کە ترەمپ هەڕەشە دەکات لەسەر بونی مالکی بە سەرۆک وەزیران، هەر ئەم هەڕەشیە ناکەکی خستۆتە نێوان لایەنەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی، بۆیە جارەکی تر پەداچونەوە بە کاندیدبونی مالکیدا دەکەن، پکهێنانی حکومەتی ئێستای عەراق لە چاوەڕوانی دیاریکردن و یەکلاییبونەوەی سەرۆک وەزیران و سەرۆک کۆماردا گیری کردووە!.

ژگاری لە ژێر سایەی پیرۆزیدا.. ستار ئەحمەد

ئەمڕۆ کە دەبینین تاکی کورد لە ناو بازنەیەکی تەومژاویدا گیریان خواردووە، کە تێیدا ئایین وەک چەکەک دژی نەتەوە بەکاردێت، دەبێت بگەڕێینەوە بۆ ڕەگ و ڕیشەی ئەم کێشەیە و بۆ چاوەکی کراوە سەیری ئەو بریندە بکەین ،کە دەی نیشتمانپەروەرانی شۆق کردووە. مێژوو پەمان دەڵێت .. گەورەترین مەترسی بۆ سەر هەر نەتەوەیەک، تەنیا چەکی دوژمن نییە، بەڵکو تەکچوونی هەشیاریی ئەو نەتەوەیە بەرانبەر بە پیرۆزیەکانی خۆی. کاتێک ئایین، کە دەبێت سەرچاوەی ئازادی و دادپەروەری بێت، دەکرێتە ئامرازێک بۆ ئەوەی کورد تەسلیمی داگیرکەر بێت، لێرەدا گەورەترین خیانەت بەرانبەر بە مرۆقایەتی ئەنجام دەدرێت.
داگیرکەرانی کوردستان لە هەموو سەردەمەکاندا تێگەیشتوون، کە ناتوانن تەنیا بە هێزی سەربازی کورد لەناو ببەن، بۆیە پەنایان بردوەتە بەر داگیرکاریی مەشک. ئەوان ئایینیان کردوەتە بەرگێک بۆ شاردنەوەی هۆخساری ئاستەقینەی خۆیان. بۆ ناوی برایەتی و یەکێتی،

زمانی کوردییان بۆی، خاکیان سووتاند و ناسنامەی گەنجی کوردیان شەواند. گەورەترین ئازار ئەوەیە کە دەبینین گەنجێکی کورد، لە ژێر کاریگەریی ئەو بیرە هاوردانەدا، وای لێدێت، کە نیشتمانپەروەری وەک تاوان ببینێت. ئەمە ئەو لۆتکەی داماناییە، کە داگیرکەر مەبەستیەتی؛ واتە دروستکردنی کەلەپێکی وا کە بە جێستە کورد بێت، بەڵام بە مێشک و ڕۆح لە خزمەت ئەجێندای دوژمنانداا بێت.
بەڵام ئەگەر سەیری مێژووی ڕاستەقینەی خەمان بکەین، دەبینین پێشەنگە گەورەکانی کورد، هەرگیز ئایینیان لە نەتەوە جیانەکردووەتەوە. ئەوان تەگەیشتبوون کە بە نیشتمان، ئیمانیش بە پێنا دەبێت. شێخ سەعیدی پیران کاتێک بڕیاو سەدارە دەچوو، نەیگوت من تەنیا بە مەزهەب یان بە ئایین دەمرم، بەڵکو سەلماندی کە تەکەشان بە ڕزگاریی نەتەوە، گەورەترین جیهادە. ئەو دەیگوت کە زوڵمی داگیرکەر لەگەڵ هیچ باوەڕێکی ڕاستەقینەدا ناگونجێت. هەروەها ، چەندین زانای ئایینی بەناوبانگی کورد، لە پێناو پاراستنی خاکی کوردستان و چەسپاندنی مافی نەتەوەیی گیانیان بەخت کرد، ئەوان پەیمان دەبەن، کە مرۆڤی بەوادار ئەو کەسەیە کە پێش هەموو شتێک بەگری لە ستەمکار بکات و نەتەوەکەی لە ژێر چەپۆکی بگانە ڕزگار بکات.
زمانی کوردی، کە ناسنامەی بوونی ئەمەیە، لە ناو ئەم ململانێیەدا وەک سەنگەری کۆتایی دەردەکەوێت. کاتێک داگیرکەر دەیەوێت بە ناوی پیرۆزیەوە زمانت لە زەوت بکات، ئەو تەنیا وشکانت لێ ناستێنێت، بەڵکو پەیوەندیت لەگەڵ ئابردوو و داهاتووت دەپچڕێنێت. زمان تەنیا ئامرازی ئاخاوتن نییە، بەڵکو ئەو شکڵە، بیری نەتەوەیی تێدا دەپارێزرێت. بگانە دەیەوێت بەو زمانە خواپەرستی بکەیت کە خەی پێی دەدوێت، تا لە کۆتاییدا وەک ئەو بیر بکەیتەوە و وەک ئەو بژیت. بەڵام گەورەترین خزمەت کە تاکی کورد بە ئایینەکەی بکات، ئەوەیە کە بە زمانی دایکی خەی ستایشی ئازادی بکات و واتا ڕاستەقینەکانی دادپەروەری لە ناو کولتووری خەیدا بژێنێتەوە.
ئەمڕۆ ئەرکی ڕۆژنامەنووسان، نووسەران و ڕۆشنبیرانی کوردە، کە ئەم ڕاستییە ڕوون بکەنەوە: ئایینێک کە فەرت بکات زمانت بسەیتەوە، ئایین نییە، بەڵکو سیاسەتی داگیرکەرییە. ئایینێک کە بەڵت خاکی کوردستان پیرۆز نییە بەڵام خاکی داگیرکەر پیرۆزە، ئەوە تەنیا دەمامکێکە بۆ ڕاوکردنی ویستی تۆ. ئەمە پەویستمان بە شۆشکی هزری هەیە؛ شۆشکێک کە تێیدا تاکی کورد بزانێت کە پاراستنی نیشتمان و زمان، گەورەترین ئەرکی سەرشانیەتی. نابێت ڕۆگە بدەین چیتر پیرۆزیەکانمان بکرێنە پردێک بۆ تێپەڕبوونی تانک و بیرورای دوژمن.

کورد کاتێک دەگاتە شکۆ، کە بزانێت خودا ئەو نەتەوەیەی بە ئازادی خۆقاندووە و هیچ هێزێک بەی نییە بە ناوی ئایینەوە ئەو ئازادییەی لە زەوت بکات. دەبێت بگەڕێنەوە بە ئەو ئایینە کوردانەیەی کە تێیدا کوردایەتی و دینداری وەک دوو دە لە یەک جێستەدا لێیان دەدا. تەنیا ئەو کاتە دەی نەتەوە ئارام دەبێتەوە و بریندەکان ساڕێژ دەبن. با هەموو لایەک بزانن، کوردێک ، نیشتمانی خەی خۆش نەوێت و خزمەتی نەتەوەکەی نەکات، نە دەتوانێت خزمەت بە ئایین بکات و نە دەتوانێت ببێتە مرۆڤێکی سەرفراز لە مەزووداد. ئەمە لەڕ دەمێنینەوە، بە زمانێکی کوردی، بە ناسنامەیەکی کوردی و بە باوەڕێکی پتەو کە نیشتمان لە سەرووی هەموو بڕژەوەندییەکی بگانەوە دادنێت.
کەرامەتی نەتەوە لەوەدایە کە هێگە نەدات پیرۆزییەکانی ببنە کەرەستەی دەستی ئەو کەسانەی کە تەنیا مەبەستیان کەیلایەتییە. ئەمە وەک گەلی کورد، خاوەنی مەزووییکی دەوڵەمەندین کە تێیدا باوەڕ و ئازادی هەمیشە پێکەوە بوون. هەر کاتێک ئەم دووانە لە یەک جیا کرانەوە، کورد بووەتە نەچیرێکی ئاسان. بۆیە پاراستنی زمانی کوردی و خاکی کوردستان، نەک تەنیا ئەرکێکی نەتەوەییە، بەڵکو پارێزگارییە لەو جوانییەی کە خودا لە نێو ئەم میللەتەدا چاندوویەتی. هەر هەنگاوێک بەرەو ئازادی و سەربەخۆیی، هەنگاوێکە بەرەو جێبەجێکردنی پەیامی ئاستێقینەی خوداو مرۆڤایەتی.
با چیتر هێگە نەدەین پیرۆزییەکانمان بکرێنە دارەستی ئەوانەی کە لە ناوەوە هەوڵی ووخاندنی قەڵای نەتەوەکەمان دەدەن. کاتی ئەوە هاتووە کە کورد بە دەنگێکی بەرز بڵێت: ئایینی من هێگای ئازادییە، نەک کێت و زنجیری کەیلایەتی. ئەو کەسەی لە ژێر ناوی خودادا خزمەتی داگیرکەر دەکات، بگومان نە خودا دەناسێت و نە مەزووە بۆیی پەدا دەتەوە. ئەمە خاوەنی خاکەکین کە بە خوێنی شەهیدان ئاودراوە، و خاوەنی زمانێکین کە مەزووی چەند هەزار ساڵەی ئەمەی تێدا پارێزراوە؛ کەواتە با ئەم سامانە مەعنەوییە بکەینە بناغەیەک بە بنیاتنانی داهاتوویەکی گەش کە تێیدا کورد وەک نەتەوەیەکی خاوەن ئیرادە لە هێزی گەلانی جیهاندا بوەستێت.
ئەمە دوا بانگەوازە بە هەموو ئەو دەانەی کە بە نیشتمان لەدەدەن: وریای ئەو دەنگە بیگانانە بن ،کە دەیانەوێت لە ناو ماڵی خێتاندا نامەتان بکەن. کوردستان تەنیا خاک نییە، بەڵکو شکۆ و ناسنامە و داهاتووی ئەمەیە. پاراستنی ئەم خاکە، گەورەترین عیبادەت و بەرزترین پلەی مرۆڤایەتییە. با هەموومان پێکەوە، بە یەک دەنگ و بە یەک بەواوە، بەرەو ئاسۆی ڕزگاری هەنگاو بنێین و چیتر هێگە نەدەین کەس بە ناوی ئاسمانەوە، زەویمان لە داگیر بکات.

ستار ئەحمەد

لە یادی ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک.. ڕەزا شوان

هەموو ساڵێک لە ڕۆژی (٢١/ شوبات) بە بۆنەی (ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک) ەوە، لە سەرانسەری جیهاندا ئاهەنگ دەگێڕێت و چالاکی وەڕەیی و ڕەشنبیریی سازدەکرێن. ڕەکخراوی پەروەردە و زانیاری و کولتووری (یونسکۆ) لە (٣٠) یەمین کۆنگرەی دا، لە (١٧/ تشرینی دووەم/ ١٩٩٩) دا، (ڕۆژی جیهانی زمانی دایکی) ڕاگەیاند. دوایش لایەن کەمەڵەی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، بە فەرمی ناسێندرا. ئەم ڕۆژەش بە خەپشاندانە ناڕازایەکانی خوێندکارانی زانکۆی دەکا، لە بەنگلادیش دەگێڕێتەوە، لە دژی سیاسەتی یەکزمانی کە لە لایەن پاکستانەوە سەپێندرا. لەم خەپشاندانەدا (١١) کەس کە (٥) یان خوێندکار بوون، بە دەستی هێزە ئەمنییەکانی پاکستان شەهید کران. پاکستان بە ناچاری دانی بە زمانی بەنگالیدا نا. ئەم ڕۆژە بیرهێنانەوە ئەو شەهیدانەی بەنگلادیشە. هەر بە دەستپێشخەری و داوای بەنگلادیش بەیاری ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک درا . ئەم ڕۆژە لە بەنگلادیش پشووی نیشتمانییە.

یەکەم ئاهەنگی سەرتاسەریی جیهان بە ڕۆژی زمانی دایک. لە (٢١/ شوبات/٢٠٠٠) لەژێر دروشمی "بەرەوپێشبردنی ئاشتی و فرەزمانی لە سەرتاسەری جیهان و پاراستنی هەموو زمانە دایکییەکان" بەڕێوەچوو.

ئەمساڵ ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک، دەکەوێتە ڕۆژی شەممە (٢١/ شوبات/٢٠٢٦). دوای بیست و شەش ساڵ لە دەستپێکردنی ئەم بزووتنەوە جیهانییە، هەوڵەکان بە پارستنی هەموو زمانە جیاوازەکان و وەک هەمای گرنگی ناسنامە و میرات بە هەموو کولتووەکان و وەک پێردی پێوەندی نێوان کەمەڵەکان بەردەوامن. بەرزەاگرتنی ڕۆژی زمانی دایک، ڕەزلەنانەکە بە یەکێک لە گرنگترین پێکهاتە کولتووریەکانی کەمەڵەگاکان. لەم ڕۆژدا، تیشک دەخرێتە سەر گرنگی فرەچێنەیی زمانەوانی و

کولتووری و پەرەپێدانی لێبووردن و ڕێزگرتن لە یەکتری.
ئامانج لە یادکردنەوەی ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک، بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاریی بەرانبەر بە فرەزمانی و فرەکولتووریی لە جیهاندا. هاندەری فێرکردن و فێربوونی زمانی دایک و زمانە جیاوازەکانە. ئامانجی پێشخستنی هەمجۆرەیی و پاراستنی مۆزووی کولتوورە جیاوازەکانە. جەختکردنەوەیە لەسەر گرنگی پەروەردەی زمانی دایک. پەروەردەی زمانی دایکی، دەتوانێت یارمەتیدەربێت، بە بەرزکردنەوەی کوالیتی خوێندن و زیاتر سەرکەوتنی منداڵان لە بواری خوێندندا.
بۆگومان یادکردنەوەی ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک، بە ئەمەی کوردیش گرنگییەکی زۆری هەیە. تا ئەمڕۆش نەیارانی کورد و کوردستان، دەستیان لە دژایەتی کردنی زمان و کولتوور و میژووی کورد هەڵنەگرتووە.
زمان چییە؟
زمان گرنگترین کەرەستەکەیە، لە کەرەستەکانی نێتوە. ناسنامە و شکڵی نێتوەیە. ناسنامە و شوناسی هەر مرۆڤێک لە هەر شوێنێکی جیهاندا بژی. زمان یەکێک لە لە گرنگترین داهێنانەکانی ئۆقەی مرۆف. ئامرازێکی ناوازەی بەهاوتایە، کە دەتوانێت میرات و داب و نەریت و کولتووری گەلانی سەر زەوی بپارێزێت. زمان شادەماری نێتوەیە. فاکتەرێکی سەرەکی و گرنگە بۆ پێناسەکردنی هەر نێتوەیەک. سامانێکی کولتوورییە و هەڵگر و پارێزەری هەزاران داب و نەریت و بۆچوون و ئەزموونی سەردەمە جیاوازەکانە. ڕێگەی لە ژیانی هەموو نێتوەیەکدا هەیە. زمان ئامرازێکە بۆ لەیەکتری تێگەیشتن و پێوەندیکردن و گەیاندنی پەیامەکان لە نێوان ڕەگەزەکانی نێتوەدا. زمان هەڵگری سەرکییە، بۆ گوزارشتکردنمان لە بیر و هزر و سۆز و لە هەستەکانمان. زمان سیستەمێکی هێما و ڕەسەکانە، بۆ گەیاندنی زانیاری و پێوەندی نێوان مرۆڤەکان بەکاردەهێنرێت. ئەم سیستەمە، هێما (هێما، نیشانە) و ڕەسەکان (ڕێزمان، ڕستەسازی، وشەسازی) لەخۆدەگرێت. کە مرۆڤەکان بۆ ئاوگەی زانیاری بەکاریان دەهێنن. زمان دەتوانێت بە زارەکی یان بە نووسراو بێت. بۆگومان پێش سەرهەڵدانی زمان، مرۆڤ بە زمانی ئاماژە لە یەکترین تێدەگەیشتن. داهێنانی زمانی نووسراو بە (٥٠٠٠) ساڵ لەمەوبەر دەگەڕێتەوە. کە لایەن سەمەریییەکان داهێنرا ـ سەمەریییەکانیش بە ڕەچەڵەک کوردن.

شارەزایان بە گشتی، زمان بە یەکێک لە گرنگترین هێما کولتوورییەکانی نەتەوە جیاوازەکان دەزانن.
(د. ویکتار بێشە) دەڵێت:"زمان و ئەدەب، هەی سەرکیی ژیان و مانەوەی هەر نەتەوەیەکن".
(فریدریک هێدرین) دەڵێت:"زمان دوا شتێ کە بمێنێت، بە ئەو کەسەی کە نیشتمانی داگیرکراوە".
زمانزانەکان پێناسەیەکی زۆریان بە زمان کردووە، کە لە زۆر رووەوە هاوشێوەن.
(بەرنارد بلاخ) دەڵێت:"زمان بریتییە لە کۆمەڵێک هێمای فۆنەتیکی گونجاو کە بە پێوەندیکردن لە نێوان کۆمەڵگە کۆمەڵایەتییەکان بەکاردەهێنرێت".
(هێنری سویت) دەڵێت:"زمان بریتییە لە ئامرازێک بۆ گوزارشتکردن لە بیرکەکان، لە رێگەی دەنگی ئاخاوتنەوە. کە لە وشەکان پێکهاتووە و رستە پێکدەهێنن. ئەم رستانە گوزارشت لە بیرکەکانی ناخی مرۆڤ دەکەن".
بەپێی ئاماری یۆنسکۆ، لە ئێستادا (٨٣٢٤) زمان لە جیهاندا، قسەیان پێدەکرێت. کە نزیکەی (٧٠٠٠) هەزر زمانیان هەشتا بەکاردەهێنرێن. تەنیا (١٤٠٠) زمان لەو زمانانە، بە شێوەیەکی یاسایی دانپێدانراون. نزیکەی (٣٠٠٠) زمانیش مەترسی لەناوچوونیان لەسەرە. جەی نیگرانییە کە بە گوێرەی ئاماری نەتەوە یەکگرتووەکان، هەر دوو هەفتە جارێک، زمانێک لەسەر ئاستی جیهاندا لەناودەچێت. بە هەی جیهانگیری و زاڵبوونی زمانی ئینگلیزییەوە، لە ساڵی (١٩٥٠) ەوە، تا ئەمڕۆ، نزیکەی (٢٠٠) زمان لە جیهاندا لەناوچوونە.
لە جیهاندا (١٠٠) زمانی زیندوو، زۆرترین خاڵک قسەیان پێدەکەن، لە فەزای دیجیتاڵیدا بوونیان هەیە. بەپێی ئینسیکلۆپیدیای نیشتمانی سویدی بە ساڵی (٢٠٠٧)، زمانی کوردی، یەکێکە لە زمانە زیندووەکان و لە ریزبەندی (٥٨) تەمین زمانی جیهانە. (٧٥) ملیۆن کورد لە کوردستان و لە جیهاندا قسەی پێدەکەن. شایەنی شانازی و باسیشە، کە لە دوای زمانی فنلەندی و کرییەوە، زمانی کوردی سێیەمین دوورەمەنترین زمانە لە جیهاندا.
لە جیهانی مۆدێرنی ئەمڕۆدا، بە هەی شۆڕشی تەکنەلۆژیا و داهێنانی نوێ و پێشکەوتنی و تەکنیکی ئامڕازە ئەلیکترۆنییەکان و ژیریی دەستکردەوە، کە کاریگەرییەکی راستەوخۆیان لەسەر زمان هەیە و گۆیاندوویانە بە ئاستێکی

تر. دەتوانرێت بەزرنەوە و کێکیان لێوەربگیرێت و بخرێنە خزمەتی گۆشەپەدانی زمان.
زمانی دایک چییە؟
زمانی دایک یان (زمانی یەکەم، زمانی زگماک، زمانی نەتەوەیی) ئەو زمانەیە، کە مرۆڤ لە منداڵییەوە، لە دایک و باوک و خێزان و لە خزمانییەوە فێری دەبێت و قسەی پێدەکات. کە سەرەتا بە گەوگاڵ دەستپێدەکات. زمانی دایک، زمانی لایلایە و گۆرانی و هەڵپەڕاندن و سەز و ئاوازی شیرینی دایکانەیە. کە هەتا لە ژیاندا بین، زایەڵەی ئەو زمانە رەسەن و شیرینەی دایک، هەوێنی چێژ و بیرکردنەوەمانە. زۆر جار دایکان، ئەوان یەکەم وشەکانی خۆیان فێری جگەرگۆشەکانیان دەکەن. هەر بۆیە زۆرێک لە کولتووڕکان، زمانی یەکەم، بە "زمانی دایک" ناودەبەن.
فەرهەنگی کەلینز، بەم شێوەیە پێناسەی زمانی دایک دەکات:"ئەو زمانەیە کە منداڵ لە منداڵییدا، لە دایک و باوکییەوە فێری دەبێت".

زمانی دایک دەلاقەیەکە، لەو روانگەیەوە مرۆڤ لەگەڵ جیهان و سروشت و کەمەگادا پەیوەندی سازدەکات. زمانی دایک، تەنیا ئامرازێکی پەیوەندی نییە، بەڵکو بەشێکی دانەبڕاوی ژیانمانە، ناسنامەی نیشتمانی و کولتووری نەتەوەیی و میراتیمانە.
زمانی دایک روەکی چارنووسساز دەگوترێت، لە یەکگرتنی کەمایەتی و لە هاودەنگی نیشتمانیدا. مرۆڤووی هەر گەلێک بە زۆری بە زمانی دایکی، بە نووسراو یان بە زارەکی پارێزراوە. زمانی دایکمان، یارمەتیدەرمانە، بە گواستنەوەی ئەو ئامانجانە بە نەوەکانی داهاتوومان.
هاندانی بەکارهێنانی زمانی دایک، لە فەزای ئەلیکترۆنیدا، لە سۆشیال میدیا و ماڵپەڕەکان و لە پلاتفۆرمە دیجیتاڵییەکانی تردا. زمانی دایک ر پێشتر دەخات.
زمانی دایک، رەلەکی گرنگ و بنەڕەتی و تایبەتیی لە ژیانی منداڵاندا هەیە. یەکەم زمانە کە منداڵان فێری دەبن و بەکاری دەهێنن، بە بیرکردنەوە و گوزارشتکردن لە لە هزر و هەست و لە خەون و خواستەکانیان و پەیوەندیکردن لەگەڵ جیهانی دەوروبەریاندا. ئەم زمانە ڕەگ و ریشەی لە مرۆڤوو و کولتوور و شارستانی ئەمدا هەیە. وەک پردێک کاردەکات، کە

نەوەکان بە یەکەوە دەبەستێتەوە.
بەبێ جیاوازی، هەر منداڵێک مافی ئەوەی هەیە، کە بە زمانی دایکی (زمانی زگماکی) فێربێت و بخوێنێت و بنووسێت. ئەمە مافێکی ڕەوا و یاسایی دانپێدانراوە. زمانی دایک، ئەو زمانەیە کە بەشێکە لە ناسنامەی کەسێتی و کۆمەڵایەتی و کولتووریی منداڵان. زمانی دایک ئەو زمانەیە کە منداڵان لە هەموو زمانێکی تر، باشتر دەیزانن و زیاتر توانایان بە سەریدا دەشکێ. دەتوانن باشتر و شیرینتریش گوزارشت لە هزر و ئەندێشە و خەون و خواست وبیرکەکانی خۆیان بکەن. فێربوون و خوێندن بە زمانی دایک گاریگەری لە بەهێزکردنی ناسنامەی نەتەوەیی هەیە. کەواتە ئامانج لە فێربوونی زمانی زگماکی کوردیمان پاراستنی ناسنامەی نەتەوەییمان و بەهێزکردن و شیرینکردنی دڵسۆزی و سۆز و خۆشەویستی و هاوبەستەبوونە بە کورد و بە کوردستانی نیشتمانی پیرۆزمان. ئەمەش نە تاوانێ و نە مەترسیشە بە سەر ئەقڵ و ئاسایشی هیچ نەتەوەیەکی تر. مافی زمانی دایک، لە یاسا نێودەوڵەتییەکاندا چەسپێنراوە:
لە مادەی (٢) ی جاڕنامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤ:"نابێت هیچ کەسێک لەسەر بنەمای زمانەکەی جیاکاری بکرێت".
لە مادەی (٣٠) لە ڕێکەوتنامەی مافەکانی منداڵان:"منداڵانی سەر بە کەمینە زمانییەکان، مافی بەکارهێنانی زمانی دایکی خۆیان هەیە و دەوڵەتانیش پابەندن بە پاراستنی ئەو مافە".
مامۆستا (زارا محەمەدی) تێکۆشەر و چالاکوانی کۆمەڵایەتی و داکۆکیکارێکی سەرسەخت لە زمانی کوردی (ئێران پێنج ساڵ لەسەر فێرکردنی زمانی کوردی بە کەمەڵ لە منداڵانی کورد، بەندیان کرد)، دەڵێت:"زمانی دایکی ئێمە، یەکێکە لە مافە هەرە بنەڕەتییەکانمان، کە دەست بەرداری نابین. کەمەڵکەمان پێشێنگی هەوڵکانی ئێمە بوو بە هەناندیی ئەو مافە. هیوادارم چالاکییەکانمان بشداربن، لە تێکشکاندنی ئەو دوژمنەی، کە دژایەتی ئێم مافانە دەکات".
(نیلسۆن ماندێلا) ش دەڵێت:"ئەگەر بە زمانێک قسە لەگەڵ پیاوەکدا بکەیت، کە تێی دەگات، ئەو قسەیە دەگاتە سەری. بەڵام ئەگەر بە زمانی خێی قسەی لەگەڵ بکەیت، قسەکە دەگات بە دڵی".
گرنگییەکانی زمانی دایک بە منداڵان:
خوێندن و نووسین فێربوونی زمانی دایک، یەکێکە لە

بنەماترین مافەکانی ڕۆژنامەوانی هەر نەتەوەیەک. زۆر بە کورتی باس لە چەند گرنگییەکی خوێندنی منداڵان بە زمانی دایك دەکەین:

١ـ توێژینەوەکان دەریانخستووە کە ئەو خوێندکارانەی بە زمانی دایکی دەخوێنن، باشتر توانای تێگەیشتنیان لە چەمکەکان هەیە. لە خوێندنیشدا سەرکەوتوترن.
٢ـ خوێندن بە زمانی دایک، یارمەتیی منداڵان دەدات، کە مەشکیان کراوەبێت و لە بەهای نەتەوەیی و مرۆیی دایکان و باوکان و خزانەکانیان تێبگەن.
٣ـ زمانی دایک هانی منداڵان دەدات کە زیاتر پڕ بە بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە بدەن.
٤ـ زمانی دایک، ئامرازێکی سەرکییە لە پرسەی فێرکردن و پەروەردکردن دا.
کاتێک منداڵان بە زمانی دایکی فێردەبن، توانای ئەویان دەبێت، ئەوەی فێری دەبن بە ئاسوودەیی خەیاڵەوە بیانبەستنەوە. فێربوونەکانیان بەرزتردەکەنەوە و زیاتر کاریگەرتر دەبن.
٥ـ فێربوون بە زمانی دایک، متمانە بەخۆبوونی منداڵان بەرز دەکاتەوە. بەو پێیەی هەست بە ئاسوودەیی دەکەن و بە ئازادیی توانای دەربڕینیان هەیە. ئەم هەستیان بە ئازادی و ئاسوودەیی زمانەوانی، هاندەری بیرکردنەوەی داهێنەرانەیە.
٦ـ زمانی دایک بڕشدارە، لە بەهێزکردنی پەیوەندیی خێزان و کەمەڵەیەتیدا.
٧ـ لە ڕەگەزی زمانەوە، دەتوانرێت ئاستی ژیری و زیرەکیی منداڵان پێوانە بکرێت.
٨ ـ ئەگەر منداڵان بە باشی فێری زمانی دایک ببن، دەتوانن باشتریش فێری زمانەکانی دیکە ببن. لەبەر ڕۆشنایی ئەم ڕاستییەیە، وەاتانی سوید و نەرویج، ئەو مافەیان بە منداڵانی بیانی، بە منداڵانی کوردیشەوە داوە، کە لە قوتابخانە بنەڕەتییەکانیاندا، هەفتەی دوو کاتژمێر بە زمانی دایکیان بخوێنن. ئەگەر دایک و باوکیان داوای مامۆستای زمانی دایکیان بۆ بکەن. (نووسەر) من سێ ساڵ لە چەند قوتابخانەیەک لە پارێزگای هەرلاند ـ لە نەرویج، مامۆستای زمانی دایک (زمانی کوردی) بووم.
دەتوانن چەند زمانێکی تر فێربن، بەڵام هەرگیز زمانی دایکی خۆتان لەبیر مەکەن. ئەرکی هەموو کوردێکە، کە زمانی دایکی خۆی

کوردی بپارێزێت و بەرەوپێشی ببات.
زمانی کوردی:
زیادە ڕەیی ناکەین، کە دەڵێین زمانی کوردی کۆنترین زمانە لە هەموو جیهاندا. چونکە کوردستان لانکەی یەکەمین و ڕەسەنترین شارستانییە لە جیهاندا، شوێنەوارە کۆنەکانی نەبووکان و بەگزادەکان و تۆژینەوە بە لایەنکان، گواهی ئەم ڕاستییە حاشا هەڵنەگرتنن و بەگەی سەلمێندراون.
مێژوونووسی ناسراوی تورک، پرۆفیسۆر (جەلال شەنگەر) دەڵێت:" زمانی کوردی دایکی هەموو زمانەکانە". دەشڵێت:"زمانی کوردی کۆنترین زمانی جیهانە".
زمانی کوردی زمانی نەتەوەیی ئەمەی کوردە، زمانی بوونمانە لە ئەمەدا و زامنی ئایندەمانە. زمانی ژیان و مانەوەمانە. سەرەڕای قەدەغەکردنی خوێندن و نووسین بە زمانی کوردی و دژایەتیکردنی و هەوڵدان بۆ کاکردنەوەی لە بەشەکی زۆری کوردستاندا، بەڵام زمانی کوردی خەڵاگرە و لە پێشکەوتن دایە. لە ئەمەدا زمانی کوردی یەکەکە لە زمانە زیندووەکانی جیهان و سێیەمین دەوەمەنترین زمانی جیهانە. لە ڕیزبەندیی زمانەکانیشدا، زۆر لە پێشەوەی زمانی تورکی و زمانی فارسی دایە.
پڕپێدان و پێشخستنی زمانی شیرینی کوردیمان، ئەرکەکی پێویست و پیرۆزی نەتەوەیی و نیشتمانی و مرۆڕایەتیە. فاکتەرکی بنچینەییە، بۆ پاراستنی ناسنامەی نەتەوەییمان. گەلی کوردمان تا ئێستا، بەرخودانی و گیانبەخشینکی زۆری لە پێناوی پاراستنی زمانی کوردیمان داوە و دەدات. هەوڵکانی نەیارانی کوردی بۆ ناشیرینکردن و کاکردنەوە و لاوازکردنی زمانی کوردی، شکستپەهناون.
زۆر گرنگ و چارەنووسسازە، کە منداڵانی کورمان، بە باشی زمانی دایک (کوردی) بە زارەکی و بە نووسین فێربن. بە بنچینەی بیرکردنەوەی هەشی منداڵان دادەنرێت. دایکان و باوکانی کورد، لەم ئەرکە نەتەوەییە پیرۆزدا، ڕۆڵکی سەرکییان هەیە.
بە بەرزکردنەوەی هەشیاری گشتی، لە گرنگی پاراستنی زمانی کوردیمان و بە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو هەڕەشە و بەرکگیرییانەی ڕۆگەی زمانی کوردی پێویستە:
١ـ فەری منداڵان و مەرمندانی لاوانی کوردمان بکەین و هانیان بدەین، سەرەڕای خوێندن بە زمانی کوردی، لە ژیانی ڕۆژانەیاندا، لە قسەکردن و گفتوگۆی زارەکی و نووسیندا،

زمانی پەتی کوردی بەکاربهێنن.
٢ــ پەویستە میراتی زمانی کوریمان، بپارێزین و تەماربکرێن، لەوانەش وشەی کوردی: هەنراوە، پەندە کوردییەکان، چیرۆک و نزیلەکان، فەلکلۆر، گۆرانی، متەڵ و توخمە کولتووریییەکانی دیکە. کە بە زمانی کوردی دەربەدراون.
٣ــ پەویستە بە زمانی کوردی، ناوەندکی رۆشنبری بۆهەمبهێنین، وەک دروستکرنی ناوەندکی: وێژەیی، هونەری، زانستی، پەروەردەیی، لەوانە: پەرتووک، فیلم، موزیک، پودکاست، بەرنامەی تەلەڤزیۆنی، سیمیناری وێژەیی، کۆرسی زمانی کوردی،.. هتد.
٤ــ خۆزگەی ئەوەش دەخوازم، کە ئەمەی کوردیش، ببین بە خاوەنی (زمانی ستانداردی یەکگرتووە کوردی) زمانی خوێندنەوە و نووسینی کوردیمان یەک شێواز بوایە. ڕێنووسی کوریشمان یەک بوایە. ئەمەش خۆزگە و ئاواتی هەموو کوردیکە. ڕۆژێک لە ڕۆژان دەبێت بێتەدی.
کوردستان بە لانکەی سەرهەڵدانی زمانەکانی "هیندەئەوروپی" دانراوە.
لە بارەی زمانی کوردییەوە، پرۆفیسەری ئەمانی (مەکنزی) دەڵێت:"هەر لایەکەم سەرنجدا، مرۆڤ هەست بەوە دەکات، کە زمانی مادی و زمانی کوردی هەریەک زمانن. ماد یانی هەر هەمان مەزنترین نەتەوەی ناوچەکەیە، کە ئێستا بە ناوی کوردەوە درێژەی بە ژیان داوە".
(فلادیمیر مینەرسکی) هەمان رای هەیە، دەڵێت:"من دڵنیام کە ڕەگ و ریشەی زمانی کوری لە زمانی مادی دایە".
لە کۆتاییدا لە ڕۆژی جیهانیی زمانی دایک، جوانترین پیروزبایی لە گەلانی هەموو زمانە جیاوازەکان دەکەم، بە تایبەتیش گەلی زمان شیرین و قارەمان و خاوەن ئیرادەی کوردمان. کورد و زمانی کوردی و کولتووری کوردی، نامرن و هەر دەمێنن.

(*) بە ئەم نووسینەم سوودم لە چەندین ماڵپەڕی ئینگلیزی و عەرەبی وەرگرتووە.

دوبەی: ٢٠٢٦